

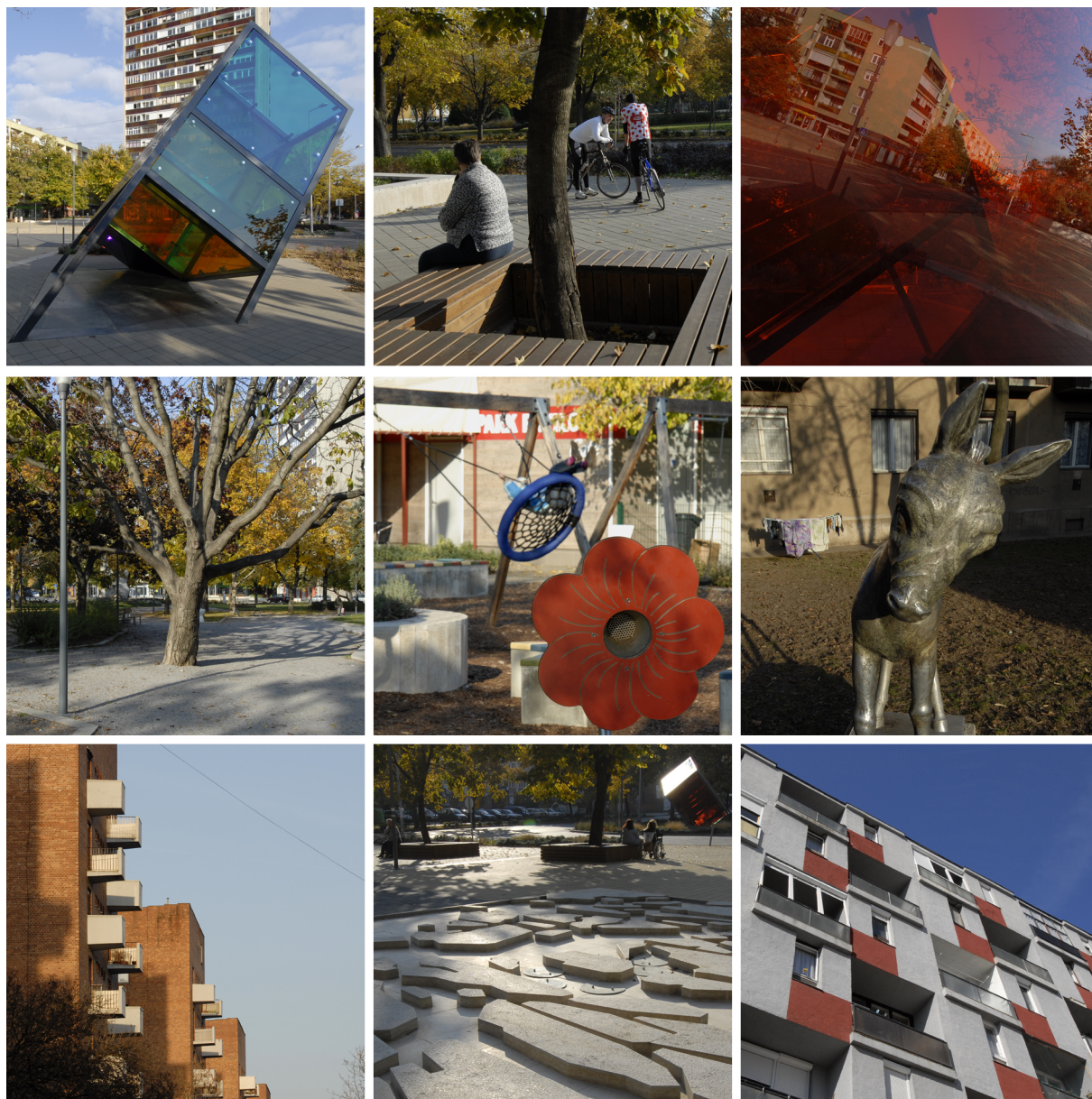
FOLYTASSA URÁNVÁROS!

– avagy helyzetkép és tennivalók Uránvárosban az EKF után

Tanulmány és beszámoló
a Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa Közterek és Parkok újjáélesztése
II. ütemhez kapcsolódó ESZA tevékenység megvalósításáról

2012. május 7.

Készítette: Urbanista Konzorcium

Tartalomjegyzék

KIEMELÉS.....	3
Bevezető.....	5
Az Uránváros-akció célrendszere.....	7
A projekt felépítése és módszere	7
A projekt tervezett alapelemei.....	10
Urbanisztikai szempontú tanulmányok – adatgyűjtés, áttekintés, részleges állapotfelmérés	10
Előadás + műhelybeszélgetés + fórum.....	11
„Helyben” szociokulturális művészeti akció	13
A járulékos vagy kiegészítő elemek	14
A talált elemek	16
A társadalmasítás mint folyamat és munkamódszer.....	17
A lakótelepekről általában.....	19
Lakótelepek rehabilitációja vagy revitalizációja?	23
Uránvárosra fókuszálva	24
Megállapítások.....	25
Javaslatok	31
Köszönet.....	38
Függelék.....	39
Szerzők és közreműködők	39
Mellékletek listája	40
Felhasznált irodalom.....	41

KIEMELÉS

Döntéshozók és érdeklődők figyelmébe a tanulmány iránti érdeklődés felkeltése céljából.

Uránváros valóban különleges hely. Míg a lakótelepekről kialakult vélemények általában leértékelők, addig Uránváros említéséhez többnyire pozitív minősítések társulnak. Akik az elmúlt hatvan évben személyes kapcsolatba kerültek a városrészsel, jellemzően kötődnek hozzá. Uránváros sok tekintetben kiemelkedik a többi lakótelep közül, városi és országos szinten egyaránt. Ennek **okaiként elsősorban városépítészeti és építészeti megoldásai, zöldfelületei, elérhetősége, intézményi ellátottsága és építésének történetisége említendő.** A különleges adottságok ellenére **azonban itt is jól megfigyelhetők a hazai lakótelepek jellemző problémái és az ezekkel együtt járó, illetve a problémákat felerősítő avulás, a szlömösödés fizikai és társadalmi jelei.**

Uránvárosban a problémák nem jelentkeznek olyan mértékben és olyan égetően, mint sok más városrészben Pécsen, vagy akár az országban. A hazai városfejlesztési gyakorlat szerint és a forráshiányos helyzet miatt ezért itt hajlamosak lehetünk a beavatkozást halogatni, szükségességét lebecsülni. Csakhogy **a városrész értékeit felélő, elfogyasztó folyamatok indultak be, s ezért a halogatás veszteségeket okoz.** Olyan pótolhatatlan veszteségeket, amelyek visszaállítására nem lesz mód, forrás, energia, akarat. Amíg a beavatkozás most még kevés befektetéssel jelentős eredményekre vezethet, addig az értékek felszívódása után több befektetéssel is csak kevesebb eredmény érhető el.

Nem lehet kérdés, hogy a nagy lakótelepek problémáinak megoldására kormányzati programot kell kidolgozni, hiszen ahogy a lakótelepek lakói, úgy a városok is magukra lettek hagyva: a lakótelepek létrehozója, az állam kivonult, a városokra hagyva az akkor még nem sejthető problémákat. Nyugat-Európa számos országában dolgoztak ki, és valósítottak (valósítanak) meg lakótelep rehabilitációs programokat. E programok tanulmányozása, tapasztalataik megismerése elengedhetetlen ma, amikor **a problémák már halaszthatatlanná teszik a beavatkozások tervezését. Az országos rendszer kidolgozására való várakozás nem ok a tétlenségre.** A lakótelepek terhei ugyanis helyben jelentkeznek, a szlömösödés, a leértékelődés következményei helyben okoznak **gazdasági és társadalmi feszültségeket.** A városok tehát nem érhetik be a várakozással, nem mondhatnak le a kezdeményezésről, illetve a folyamatok befolyásolásáról. A rendelkezésükre álló eszközökkel cselekedniük kell.

Javaslataink többek között arra irányulnak, (1) hogyan vállalhatja az önkormányzat aktív szerepet az Uránvárosban zajló folyamatok pozitív befolyásolásában; (2) ennek keretében miként hasznosulhatna a városrészben az EKF keretében megvalósított köztér megújítási beruházás; (3) miképpen tarthatna igényt Pécs országos forrásokra azzal, hogy Uránvárosban lakótelep revitalizációs mintaprojektet valósít meg, és ezzel előremozdítja az országos probléma megoldását.

Munkánk nem egy kidolgozott koncepció, vagy konkrét akcióterv. **Célunk az volt, hogy felszínre hozzuk a problémákat, és rámutassunk megoldásuk lehetséges irányaira, a hitünk szerint szükséges szemléletre, az elvégzendő feladatokra.** Szeretnénk, ha a szemlélet, a komplexitás jelentősége éppúgy megjelenne a gondolkodásban, mint az egyes elemek átélhetősége, kézzel foghatósága. Ezért **javaslataink között egyaránt vannak általános, rendszer szintű és konkrét elemek is.** Mindezek tervezhető és elviselhető forrásokat igényelnek, **jellemzően nem haladják meg az önkormányzat anyagi teljesítőképességét.**

Úránvárosban számos kiaknázatlan lehetőség rejlik. Nincs más dolgunk, mint ezeket felszínre, és működésbe hozni. Fel kell ismerni a lehetőségeket, az összefüggéseket, és építeni kell rájuk úgy, hogy az értékek egymást felerősítő módon összeadódjanak, és újabb potenciálokat hozzanak működésbe.

Példának okáért a jellemzően kislakásokat magában foglaló lakótelep esetében valószínűsíthető, hogy az autók számának jelentős növekedésével nem kell számolnunk, sőt a globális folyamatok (válság és olajár növekedés, a fenntarthatóság egyre fontosabbá váló szempontjai) akár a csökkenés irányába is mutathatnak. Ennek köszönhetően nem válik szükségessé, hogy a zöldfelületeket jelentős részben parkolók építésére áldozzuk fel. A zöldfelületek felértékelésével összhangot teremthetünk a szükségletek és az adottságok között: a kevés autó sok zölddel párosul. Azok számára, akik kislakást választanak, vonzóbb hely lehet Úránváros, ha ez a zöldfelület megújul, és a közlekedés más módozatai valódi alternatívát kínálnak, különös tekintettel a tömegközlekedésre és a kerékpározásra. Egy ilyen kombináció már nem csak sokak számára vonzó, de könnyen vonzóvá is tehető, azaz a városrésznek marketinget lehet építeni: jól eladható az a lakótelep, amelynek barátságos és minőségi a környezete, jók a lakásai, autó nélkül is biztosított jó elérhetősége, sőt kifejezetten jó lehetőségeket teremt a kerékpáros közlekedésre. Mindezek megjelenítése, a városrész értékeinek rendszerezése és (professzionális) tudatosítása pedig magát a közösséget, az ott élők viszonyulását is erősítheti. Amennyiben pedig a városrészben elkölthető önkormányzati pénzek egy részét ösztönző modellekben használjuk fel, az ugyancsak pozitív társadalmi folyamatokat generálhat, és lehetőséget teremt arra, hogy a városrészi értékeket fedésbe hozzuk az egyéni érdekekkel. Egy ilyen modell lehetne például az önkormányzat szerepvállalása, amelynek keretében úgy újít meg játszótereket (zöldfelületeket), hogy annak feltételül szabja a határos társasházak előre rögzített feltételrendszer szerinti összehangolt, szakszerű és a városrészi szempontokat is szem előtt tartó (színezés, ablakok, stb.) felújítását. A modellnek köszönhetően minden felhasznált forrás megsokszorozottan hasznosulhat, hiszen a lakás és a ház szakszerűsége, a tömb városrészi egységessége, a környezet minősége, és a tulajdonosok fejlettebb együttműködő képessége is vonzóbbá teszi az ingatlanokat. Végeredményben a lakások árában és a közösség állapotában lehet mindez mérhető. A felértékelődés a lakók minőségi kicserélődését indíthatja el, és a már említett városrész marketing (márkázás) és az ösztönző elemek hatásai összeadódhatnak.

Természetesen ez csak egy a sok összefüggés közül, de ezen keresztül is szeretnénk hangsúlyozni, hogy **minden mindennel összefügg, és csak az ezt szem előtt tartó komplex szemlélettel lehet számottevő eredményeket elérni. A felértékelő beavatkozások vezethetnek el oda, hogy Úránváros holnap már ne csupán a bányász lakótelep emlékével legyen azonosítható, hanem egy vitális, megújult városrészt lássunk benne** – példának okáért talán – egy fiatalodó, barátságos, zöld Úránvárost. Tanulmányunkat azoknak ajánljuk figyelmébe, akiket komolyabban érdekel, mik az első lépések az ehhez vezető úton.

...

A tanulmány és beszámoló a **FAL** weboldalról letölthető:
www.ekf.afal.hu/uranvaros

Bevezető

Az Európai Szociális Alap (ESZA) eredeti célkitűzésével összefüggésben **a megvalósított akciók¹ a helyi társadalom szereplőinek bevonásával kívánják értelmezni és erősíteni a városrészben az EKF során bekövetkezett változásokat** és az EU támogatásával létrejött fejlesztéseket. Az EKF időszaka immár erősen elválik a jelen programtól, ezért **a programelemek tágabb, de praktikusabb összefüggést keresnek az Uránvárosban megvalósult közterület fejlesztésekkel.** A főtér és a Szilárd Leó park megújulása egyértelműen minőségi változást hozott a városrész életében, és a tágabban értelmezett területet felértékelte a külvilág szemében. E mellett azonban keletkeztek feszültségek is. Ilyen példának okáért, hogy a helyben lakók most erős kontrasztot éreznek a központi közterületek és az attól távolabbi saját közvetlen lakókörnyezetük között. Utóbbi megújítását a várostól nem remélhetik, hiszen a forráshiánnyal maguk is tisztában vannak. Az EKF keretében megvalósult köztér megújítás azonban rávilágít arra, hogy a városrész életében eljött a pillanat, amikor a jó alapokra épülő, átfogó megújítás kérdéseivel már szembe kell nézni. **A beruházások egy olyan tapasztalattal is szolgálnak, miszerint a helyben élők – az érintettek – bevonása, avagy részvétele alapvetően meghatározó lehet a beavatkozás eredményességében és társadalmi elfogadottságában.** Mindez ráirányítja a figyelmet (1) a közösségtől induló kezdeményezések, az önfejlesztő és öntevékeny cselekvés, és (2) a jól megfogalmazott városfejlesztési akciók kimunkálásának, valamint a város egészének fejlesztéspolitikájába integrálásának fontosságára.

Az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) projekt fejlesztési programjának lebonyolítója, a Pécsi Városfejlesztési Nonprofit Zrt. bízta meg jelen tanulmány készítőjét, az Urbanista Konzorciumot, hogy végezzen társadalmasítási tevékenységet, a fentiek szellemében. Vállalt feladatunk lényeges elemei:

- a városrészeiről urbanisztikai szempontú adatgyűjtés és rendszerezés,
- programsorozat megrendezése, melynek keretében lehetőség nyílik a városrészrel kapcsolatos helyzet minél szélesebb körű, nyilvános értékelésére, a szakmai és laikus szempontok megjelenítésére, az ezekről folytatott párbeszédre,
- köztéri szociokulturális akció megrendezése,
- a programokhoz kapcsolódó nyilvánosság megteremtése,
- a program megvalósításáról beszámoló készítése (jelen dokumentum).

A projekt megvalósítási időszaka: 2012. december 27 - 2012. május 7.

---

¹ A 6xUránváros cím alatt 2012. február 27. és március 26. között rendeztünk 5 elemből álló programsorozatot, valamint +1 úgynevezett köztéri szociokulturális művészeti akciót Uránvárosban.
http://ekf.afal.hu/varosreszi_akciok/uranvaros#aprogramok

A vizsgált, érintett terület határai:

északon: Szigeti út – Szántó Kovács János utca – Endresz György utca
keleten: Tüzér utca
délen: Pécs – Budapest vasútvonal
nyugaton: Páfrány utca

Az Uránváros-akció célrendszere

A tevékenység fő célja, hogy a helyi közösségben erősödjön az EKF keretében megvalósult beruházásokhoz fűződő viszony, és erre építve a közösség számára megjelenjenek olyan igények – jobb esetben célok –, amelyek a szereplőket együttműködésre ösztönözhetik, megjeleníthetik számukra az együttműködés értelmét és esetleg lehetséges formáit, egyszersmind a város számára is körvonalazódhat egy a várossal kapcsolatos fejlesztési, beavatkozási feladat. Az EKF beruházás társadalmalmasítása tehát áltál válik értelmezhetővé, hogy beépül az elkövetkező célokról és folyamatokról való gondolkodásba.

Célunk nem szakmai kifejezésektől és hivatkozásoktól hemzsegő, elidegenítő, csak kevesek számára érthető tudományos anyag, hanem az összefüggéseket feltáró és bemutató, beavató, ugyanakkor szakmailag is igényes, és a helyzetre, a tennivalókra a figyelmet ráirányító tanulmány készítése. Meggyőződésünk szerint jelen állapotban arra van szükség, hogy a városfejlesztéssel foglalkozó szakemberek és a döntéshozók számára is láthatóvá váljanak a problémák, a bevonni szükséges szereplők köre, a szerepek, a megoldáshoz elvezető szemlélet, a módszerek fontossága. Reményeink szerint jelen tanulmány alkalmas lehet a fenti célok elérésére.

A projekt felépítése és módszere

Projektünk felépítését és módszerkészletét úgy terveztük meg, hogy az valamelyest modellként szolgáljon a további munka számára is. A modell leglényegesebb vonásai:

- A projekt több elemből épül fel. Az elemek egy része egymással mellérendelt viszonyban áll, míg mások egymásra épülnek.
- Az elemek között lehetővé tesszük a visszacsatolásokat, visszahatásokat.
- A projektelembekben, az azokból születő részeredményeket szintetizáljuk, egybeforrasztjuk, de a felmerülő ellentmondásokat nem fedjük el, hanem

megmutatjuk, hogy a későbbiekben ezek tisztázásának fontosságára felhívjuk a figyelmet.

- Munkánkat a lehető legnagyobb mértékben **hozzáférhetővé tesszük a nyilvánosság számára**, sőt számos elem eleve a nyilvános térben realizálódik. A nyilvánosságon keresztül **számítunk együttműködő szakmai potenciálok bekapcsolódására**, illetve **igyekszünk stimulálni ilyen potenciálok megjelenését és bekapcsolódását**, valamint befogadni ezek eredményeit.

Nagyon fontos rögzíteni, hogy **megállapításaink nem részletes és átfogó kutatásokra épülnek**, hiszen ilyen kutatás feltételei nem biztosítottak, illetve kutatások eredményei nem, vagy csak részben állnak rendelkezésre, mivel ilyeneket a város hosszú ideje nem készítettet. Megállapításainkhoz más módszerekkel jutottunk el:

- a rendelkezésre álló szakmai anyagok, szakdolgozatok, tanulmányok, publikációk tanulmányozásával, elemzésével,
- helyszíni megfigyeléssel, adatgyűjtéssel, azok rendszerezésével, értékelésével,
- szakmai programok szervezésével, az azok keretében elhangzó előadások, hozzászólások felhasználásával,
- laikus vélemények elemzésével és felhasználásával,
- kerekasztal beszélgetések, vitafórumok keretében elhangzottak felhasználásával,
- internetes kérdőívvel,
- várostervezői, tervezői szakmai módszerekkel,
- személyes tapasztalatokra, megfigyelésekre támaszkodva.

Ennél fogva hangsúlyoznunk kell, hogy **a jelen tanulmány alapján csak olyan folyamatok indíthatók el, amelyek magukba integrálják az esetleg szükséges részletes kutatásokat**. Nem kívánjuk tudományosság látszatát kelteni, mint ahogy azét sem, hogy a megoldásokhoz minden esetben tudományos módszerekkel kell, vagy lehet eljutni. Fontosabbnak tartjuk, hogy exponáljuk és tematizáljuk a kérdéseket, és amit a tudományos megközelítések általában nem vállalnak, mi kifejezetten fel szeretnénk mutatni: az egymással szemben álló szempontokat, következtetéseket, mivel **a legfontosabbnak éppen azt tartjuk, hogy a konkrét megoldások, vagy az azt megalapozó vizsgálatok együttműködésben, az érintetteket a folyamatba bekapcsoló módon szülessenek meg**. Ugyanis ez a folyamat lehet a garanciája annak, hogy az eredményt nagyobb konszenzus, szélesebb (szakmai és laikus) elfogadottság övezze, és ennél fogva hatása is nagyobb legyen. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a folyamatokból hiányozhat a szakmaiság és a profizmus, vagy a részeredményeket, eredményeket rendszerbe állító, szintetizáló tevékenység. A munkát a nyitottsága ellenére lehet jól, és rosszul is végezni, s ennek felelősségét az önkormányzat, illetve a munkát megrendelők és elvégzők nem háríthatják másra.

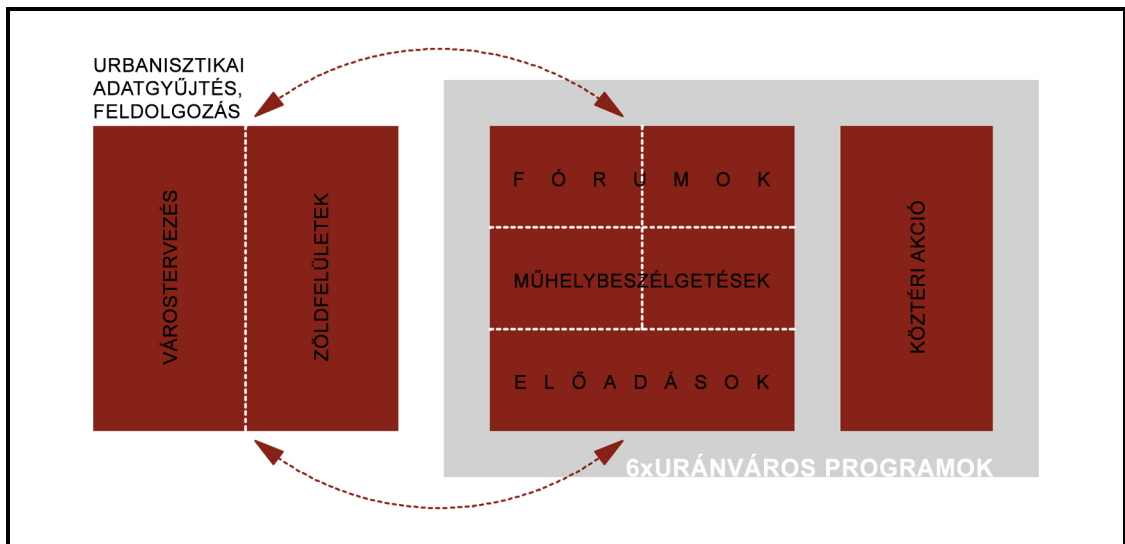

1. ábra: A projektelemek csoportjai, és azok kapcsolati rendszere

A projekt elemei három csoportba sorolhatók. Az első csoportba a megtervezett vagy báziselemek tartoznak, a másodikba a járulékos vagy kiegészítő elemek, amelyek részben tervezettek, részben azonban maguk is alakulnak a folyamatban, és a harmadik csoportba tartoznak a 'bevonzott', külső hozzájárulások, a talált elemek.

A projekt tervezett alapelemei

A tervezett elemek alkotják a projekt biztos bázisát. Ezeket eleve úgy terveztük meg, hogy tudtuk, mi a szerepük, és milyen eredményekhez kell elvezessenek, illetve hogyan hasznosulnak majd a munka folyamatában. Formailag, módszertanilag azonban ezek a tervezett alapelemek is három félek annak érdekében, hogy elkerüljük az egyoldalú szemlélet, a tévedésnek való kitettség veszélyeit.

2. ábra: A projekt tervezett alapelemei. Az adatgyűjtés és feldolgozás az 5-ös programsorozattal folyamatos visszacsatolásos viszonyban fejlődik.

Urbanisztikai szempontú tanulmányok – adatgyűjtés, áttekintés, részleges állapotfelmérés

Ahhoz, hogy egy városrész problémáival érdemben foglalkozhassunk, elengedhetetlen, hogy megismerjük múltját, a kialakulását és alakulását meghatározó vagy befolyásoló összefüggéseket, illetve képet alkossunk a jelen kihívásairól, de legalábbis azok egy meghatározó csoportjáról. Az érdemi munkát csak ezek ismeretében lehet megkezdeni.

E projektelem két tanulmányból áll.

A „**Semmiből lett városrész**” című tanulmány az alábbi tematika mentén ad képet Uránvárosról:

- Ismerteti a városrész történetét, kialakulásának hátterét, fontosabb állomásait, a mennyiségi adatokat, a legfontosabb szereplőket.
- Szemelvényeken, véleményeken keresztül láttatja a városrész urbanisztikai és építészeti értékeit.
- Áttekinti a megépítést követő időszakban a városrésszel foglalkozó urbanisztikai vonatkozású jelentősebb programokat.
- A 2001-es népszámlálás tükrében láttatja a változásokat, folyamatokat, azok urbanisztikai vonatkozásait.
- Ismerteti a jelenlegi építési szabályozás(jog)i környezetet.
- Rövid helyzetértékelésben fogalmazza meg a jelen problémáit, kihívásait, illetve a tennivalókat.

A „**Zöldfelületek, közterek**” tanulmány ezek állapotát tekinti át, kitérve a használatra, az állagra, a forgalmi kérdésekre, a lakosság- és autószám változásaira. E mellett érinti a szabályozási anomáliákat, és a városrész jövőjével kapcsolatos szabályozási dilemmákat. Értékeli az EKF keretében megvalósult köztérmegújítást, és felvet néhány a jövőre vonatkozó kérdést, szempontot.

A két tanulmány a mellékletek között teljes terjedelemben olvasható.

Előadás + műhelybeszélgetés + fórum

(A programszerkezet és a konkrét események rövid leírása.)

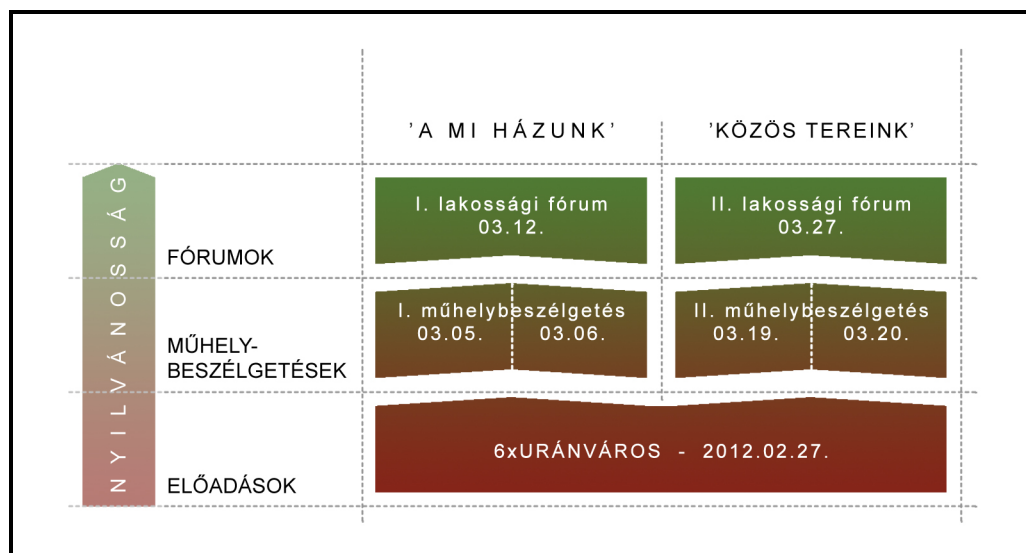

A Szivárvány Gyermekházban öt programból álló sorozatot rendeztünk. Talán ellentmondásnak tűnhet, hogy a programsorozatnak a **6xUránváros** címet adtuk. Ezzel a címmel is igyekeztünk figyelmet irányítani a kapcsolódó hatodik elemre, a „Helyben” című művészeti akcióra, a tereken spontán módon fel-felbukkanó utcaszínház elemre.

A **6xUránváros** cím választásának további okai:

- **Uránváros** immár a **6**-dik évtizedében jár,
- **6** nyilvános programot szerveztünk **Uránvárosban**,
- a nyitóprogramon, az előadások keretében **Uránvárost 6** nézőpontból tárgyaltuk.

A nyitóprogram 6 előadásának témái: várostervezés, építészet, köztéri művészet, közbiztonság, városrészi identitás, környezeti értékeinkkel való bánásmódok.

3. ábra: A programok egymásra épülése és nyilvánosság nyitása

A programok a fokozatos nyitás elve alapján épültek egymásra, két témakörben: 1. A Mi házunk, 2. Közös tereink.

A nyitás a nyilvánosság irányában értendő, három lépcsőben:

1. előadás, 2. műhelybeszélgetés, 3. fórum.

A két témakört a nyitóprogram előadásai alapozták meg, majd erre épültek rá témánként a műhelybeszélgetések és a fórumok. Az előadások keretében a felkért előadók adták át az információt, és a párbeszédre, kérdések megjelenítésére csak szűk kereteket biztosítottunk. A kétnapos műhelybeszélgetéseken napi három-három témában már csak rövid expozék hangzottak el a felkért szakemberektől, és a moderátor irányításával a témán belül maradva kapcsolódtak be más szakmák meghívott képviselői, e mellett pedig lehetősége nyílt bárkinek a hozzászólásra, kérdezésre. A témákon belüli fórumok ezt a lehetőséget teljesítették ki. Felvezetésként

beszámoltunk a korábbi programokról, és megjelenítettük, kiemeltük azokat a megállapításokat, elemeket, amelyek irányt adtak a gondolkodásnak, illetve amelyekkel kapcsolatban vártuk a további észrevételeket.

A részletes program, valamint a programok összefoglalói a mellékletek között és a FAL weboldalon egyaránt olvashatók:

www.ekf.afal.hu/varosreszi_akciok/uranvaros#aprogramok .

„Helyben” szociokulturális művészeti akció

A fórum jellegű programjainkkal részben párhuzamosan valósult meg Uránváros közterein az a közösségformáló művészeti akciósorozat, amely a helyben élőket kívánta más módon megszólítani. Az akció váratlanul bukkant fel a városrész különböző pontjain, játékba hívva a lakókat, hét napon át. Az akció igyekezett felkelteni a lakókban a találkozás, az idegen szomszéd megismerésének igényét, hozzájárulni a jószomszédi viszony kialakításához a helyi lakosok és a résztvevők párbeszédének megindításával.

Az akció részletes leírása a mellékletek között szerepel.²

² Lásd még Youtube oldalon: <http://www.youtube.com/watch?v=7jFPX9DuBUI> és <http://www.youtube.com/watch?v=PZ0S06398S4&feature=relmfu>

A járulékos vagy kiegészítő elemek

Ezek azok az elemek, amelyekről a folyamat elején nem tudhattuk, hogy mik lesznek és milyen mértékű lesz a szerepük, csak azt, hogy mire kívánjuk használni őket. Ezek az elemek vagy eszközök a megvalósítás során folyamatosan változtak. Jellemzőjük ugyanis, hogy a kialakult helyzetre reagálva alakíthatók, sokszor éppen a kialakult helyzet szab irányt felhasználásuknak.

A FAL (EKF-FAL) nevű weboldal (www.afal.hu) 2010. szeptembere óta biztosít teret a kulturált nyilvánosságnak az EKF-fel, és azzal összefüggésben a jelen és jövő kulturális vonatkozású történéseivel, kérdéseivel kapcsolatos témákban. Mára elfogadott felület lett, havonta párezres látogatási mutatóval, de jelenleg is viszonylag alacsony megnyilatkozási aktivitással. Ezzel együtt a kulturális és nyilvánosság vonatkozású társadalmisítási kérdésekben meghatározó platform. A FAL és az arra épülő programok tapasztalatai jól mutatják, hogy a folyamatok társadalmisítása sokszor nagyobb feladat, mint a társadalmisítani kívánt program megvalósítása.

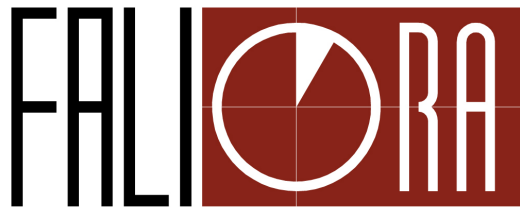
A FAL biztosítja a projekt számára azt a nyilvánosságot, amely

- a projekt egészét megjeleníteni, széles körű hozzáférést lehetővé tenni képes, aktuális információkkal és beszámolókkal, eredményekkel egyaránt, és térben, időben korlátok nélkül,
- lehetőséget teremt a vélemények közzétételére, számos rovatban, illetve formában,
- részben lehetővé teszi a projekt megvalósítását figyelemmel kísérők elérését,
- közvetíti a projekt kommunikációs tartalmait egyes médiumok felé,
- biztosítja részeredmények, eredmények internetes közzétételét.

A FAL-on önálló rovatot és a tartalommal azonosítható grafikai elemrendszert hoztunk létre az uránvárosi programok számára, ahonnan minden fontos kapcsolódó rovathoz el lehet jutni. A rovat könnyen memorizálható néven is elérhető: www.afal.hu/uranvaros

A FALIÓRA³ című televíziós sorozat a FAL és a Pannon TV együttműködésében indul útjára, melynek első két részében Uránvárosról esik szó. A két egyórás beszélgetős műsor a programokon elhangzottakat idézi fel, illetve szempontokat, azok sokféleségét, a közelítésmódokat jeleníti meg. A televízió képes a szélesebb nyilvánossághoz eljuttatni a projekt felvetéseit, egyszersmind hozzájárulhat a FAL weboldal látogatottságához, esetenként azon aktivitást generálhat. Tekintettel arra, hogy a FALIÓRA sorozat az uránvárosi részek után is folytatódik a jövőben, a városrészrel foglalkozó műsorok is nagyobb érdeklődési térbe ágyazódnak be a következő hónapokban. Szándékaink szerint a műsor elérhető lesz a neten is, azonban jelenleg ennek még vannak anyagi és technikai korlátai.⁴

A projekt támogatására létrehozott **PÉCS – URÁNVÁROS Facebook oldal⁵** a webes jelenlét kiterjesztését célozza, lehetővé téve, hogy a FAL-on létrehozott tematikán kívüli aktivitások is megjelenhessenek, így elsősorban a történeti vonatkozású tartalmak (fotók, emlékek, adatok), vagy akár a városrész mindennapjainak fragmentumai. Ezen kívül a FB oldal lehetőséget biztosít a külső felajánlásokra, a talált elemek bekapcsolására is. (Ezt részben a FAL-lal együtt.)

A járulékos elemek hatása még csak részben mérhető, hiszen a televíziós műsor a projekt zárását éppen megelőzően készült el, illetve a FAL-on és a FB oldalon is elhúzódó folyamatok vették kezdetüket. Ami azonban mérhető:

- a FAL információs felületként betöltötte, illetve betölti funkcióját, és számos médium felé képes volt az információkat közvetíteni, minek következtében a média foglalkozott a programokkal,
- a Facebook oldalon rendszeres aktivitás mutatkozik, az oldalt követők száma (2012.04.30-án) 278 volt.

³ A műsor a FAL weboldalra épül, szlogenje: egy órányi kulturált nyilvánosság.

⁴ Reményeink szerint később a videó megosztó portálokon kereshető lesz.

⁵ Link: <http://www.facebook.com/pages/P%C3%A9cs-Ur%C3%A1nváros/388824574477585>

A talált elemek

Bár projektünk modelljét úgy építettük fel, hogy eleve ránk találjanak olyan együttműködők, akik munkájukkal bekapcsolódnának, ennek mértékét előre megbecsülni nem tudhattuk. A projekt talán egyik legfontosabb, legkézzelfoghatóbb eredménye, hogy **sikerült bevonni többletpotenciálokat és a média figyelmét, önkéntes támogatását.**

A megvalósítás során az alábbi együttműködő hozzájárulásokkal gyarapodott projektünk:

- Dányi Tibor Zoltán építész, PhD hallgató a szociális lakás témában végzett egyetemi feladatához kapcsolva internetes kérdőívet állított össze, és helyben élők segítségével juttatott el a városrész lakóihoz. Kiértékelése eredményeit rendelkezésünkre bocsátotta (lásd mellékletek!), összefoglalóját programjaink keretében részben ismertette. A terjesztésben a FAL is közreműködött, a kérdések pontosításában, véglegesítésében részt vettünk, az eredmény, illetve néhány megállapítás pedig a FAL-on elérhető⁶. A kérdőíveket 173-an töltötték ki.
- Trócsányi András vezetésével mesterszakos geográfus hallgatók egy csoportja állapotfelmérést készített a városrész köztéri állapotáról. A felmérés feldolgozása jelenleg is tart, a részeredményeket a hallgatók az egyik program keretében ismertették.⁷ Trócsányi András ezen túlmenően rendelkezésünkre bocsátotta a korábban Uránvárosról készített mentális térképeket is.
- Kiss Eszter a Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Kar Településépítészeti Tanszékén írta szakdolgozatát 2011-ben. A „Pécs-Uránváros – A városrész vizsgálata, értékelése, javaslatok a fejlesztésre” című dolgozatát rendelkezésünkre bocsátotta. Az alapos, módszeres elemzés jelentősen hozzájárul a városrész elemző láttatásához, és számos javaslatot is megfogalmaz a városrész felértékeléséhez.
- Bartkó Tamás a PTE Pollack Mihály Műszaki Kar Településmérnök Szakán készítette szakdolgozatát, 2009-ben, „Miért épp lakótelep? Élet a pécsi Uránvárosnak keresztelt lakónegyedben a javasolt rehabilitáció előtt és után” címmel (témavezető: Hübner Mátyás, bíráló: Dénesi Ödön). A szerző ugyancsak programjainkra reagálva küldte meg munkáját.
- Egyes helyi és országos médiumok is foglalkoztak a projekttel, illetve egyes általunk felvetett kérdésekkel. Ezzel nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy nagyobb figyelmet kapjanak mind a programok, és a kérdések egyaránt. (A megjelenések listája a mellékletek között található.)

---

⁶ Link: http://ekf.afal.hu/varosreszi_akciok/uranvaros#kerdoiv

⁷ Ha a munka elkészül, terveink és az előzetes megbeszélések szerint azt, vagy annak egy részét ugyancsak közzé tesszük a FAL weboldalon.

- Rabb Dániel uránvárosi témájú, vonatkozású, a kereskedelemben jelenleg nem kapható könyvek ajánlásával, illetve beszerzésével támogatta munkánkat.

A talált elemek mindegyikét a jelen tanulmányba nem építettük be, illetve nem csatoltuk, csak megemlítjük, vagy a benne foglaltakra részben, egészben támaszkodunk. Ennek számos oka van. Így például, hogy egyes talált elemek egészben való közlése nem illeszthető a tanulmányunkba annak eltérő, a saját szempontrendszerére épülő szerkezete miatt. Vagy ilyen, hogy egyes munkák jelenlegi állapota még nem végleges, s így nem közölhetők. Hozzá kell tennünk, hogy ezen anyagok közlésével, továbbadásával kapcsolatban természetesen megelőzően meg kell állapodnunk a szerzőkkel. Tervünk az, hogy amint a közlés feltételei biztosítottak lesznek, a FAL-on egyes anyagokat hozzáférhetővé teszünk.

Ezúton is szeretnénk kifejezni köszönetünket azoknak, akik korábbi, vagy a programokhoz kapcsolódó munkájukkal hozzájárultak a helyzet feltérképezéséhez, a projekt lebonyolításához!

A társadalmasítás mint folyamat és munkamódszer

Az EKF-hez köthető úgynevezett ESZA típusú tevékenységek keretében az alapvető elvárás az eredmények tudatosítása. Munkatervünk, koncepciónk – ahogy azt már fentebb is írtuk – túl kívánta haladni ezt az elvárást azzal, hogy **az EKF társadalmasítását beépítettük az állapotfelmérésre és a jövőtervezésre – pontosabban a teendők meghatározására – irányuló törekvésekbe.** A társadalmasítást tehát – az eltelt idő okán is – egy előretekintő folyamat részének tekintjük.

Ma már nem lehet kétséges, hogy várost fejleszteni, urbanisztikai beavatkozásokat végrehajtani a társadalom bevonásával eredményesebben lehet, mint nélküle. A szakmai érdeklődés homlokterében éppen ezek a kérdések, ezek a törekvések állnak, és számos olyan projekt valósult meg, indult el Európában, amely a társadalmasítás, avagy a társadalom alakítását a folyamatba – projektenként eltérő módon – integrálja. Ezzel kapcsolatban **az EKF is számos tapasztalattal szolgál – szerencsétlen módon többnyire negatívokkal, a társadalom kihagyásának következményeivel. Pozitív eredménynek tekinthető azonban, ha ezt felismerjük, felvállaljuk, és a tapasztalatokra építünk. Mi több: éppen ez a gesztus szükséges a közbizalom erősítéséhez.**

A társadalom bevonása a folyamatokba erősíti a program iránti bizalmat, és lehetővé teszi, hogy a gondolkodásban megjelenjenek olyan elemek, amik egy zárt rendszerű munkavégzésben nem tudnának. A lebonyolított programjaink ezt bizonyítják.

Uránváros esetében nem nagy ívű városfejlesztési beavatkozások, beruházások előkészítéséről és megvalósításáról van szó, hanem **a városrész megújításáról, a negatív folyamatok megállításáról, megfordításáról.** Ráadásul a rendszerben jelenleg nincsenek, vagy csak nagyon **szűkösen állnak rendelkezésre források.**

Emiatt nagyon nehéz az érdekeltek megszólítása, nem láthatók, illetve **nem helyezhetők kilátásba kellően kézzel fogható célok. Ugyanakkor a városrész lakói számára a tét nagyon is átérezhető, hiszen közvetlen életterük, lakókörnyezetük minőségéről van szó.**

A megújítás talán leglényegesebb rétege a helyi közösség. **A közösség megújítása nélkül a lakótelep érdemi megújítása, az eredmények fenntarthatósága nem remélhető.** Ezért a társadalmasítás nem járulékos eszköz csupán, hanem maga a célok egyike. **A folyamat éppoly lényeges, mint a tervezett fizikai változások realizálása.**

Újra hangsúlyoznunk kell, hogy jelen feladatunk nem a városrész megújítási terveinek elkészítése, hanem az ehhez szükséges szemléleti alapok megjelenítése, a megújítás szükségességének felmérése, az EKF keretében megvalósított köztérmegeújítás jelentőségének láttatása. Projektünket igyekeztünk úgy felépíteni, hogy az modellként szolgáljon egy remélt későbbi megújítási projekt számára mind a sokszempontúság, mind a társadalom felé való nyitás terén. Ahogy azt fentebb leírtuk, a társadalmasító eszközök egyszerre támogatták a projekt kommunikációját és a rajtuk kívüli szakmai és laikus potenciálok megjelenését, becsatlakozását. **Így bár munkánkban a társadalmasító elemek jelentős többletletterhet jelentettek, másfelől többlettudáshoz, többletenergiákhoz is juttattak bennünket. Innen nézve a társadalmasítás munkamódszernek is tekinthető.**

Nem volna szabad elmenni a nehézségek, a projekt során szerzett negatív tapasztalataink mellett sem. A társadalmasítás nehéz, fáradtságos feladat, és sikeréhez nem elegendő pusztán a projektgazda szerepvállalása. A másik oldal, a közösség részvétele is szükséges hozzá. Természetesen a közösséghez meg kell találni a megfelelő módszereket, ez a projektgazda terhe és felelőssége. Mindazonáltal a társadalom hazánkban – így Pécsen is – nagyon rossz állapotban van: a közösség lényegében fikciónak tekinthető. A társadalom tagjainak megszólítása nehéz, és míg **a részvételi kultúránk rendkívül alacsony színvonalú, a közöny és a bizalmatlanság erős.** A társadalom tagjai pozitív ügyekhez való csatlakozási vágyukat hangoztatják ugyan, de csak ritkán élnek vele. **Az igény megjelenítése nem jár együtt részvétellel, aktivitással.** Jó esetben a közösségvállalásig eljutnak, esetleg kis hozzájárulásokkal szerepet vállalnak, érdeklődést pedig egy-egy esemény erejéig mutatnak, azonban a folyamatban tartósan nem vesznek részt. Ha a célok nem kézzel foghatóak – márpedig egy lakótelep megújításának kérdései, fórumai a többség szemében nem ilyenek – a részvételi hajlandóság a nullához közelít. A többség eleve nem kíváncsi a közösség ügyeire. Információi felületesek, és bár ennek ellenére véleménye van, annak a valósághoz nincs sok köze, hiszen a témáról szerzett ismeretei erre nem is szolgáltatnak megfelelő alapot. Párbeszédkultúránk ugyancsak nagyon alacsony színvonalú. Külön kihívás a témához való kapcsolódás, a témán belül maradás. Hasonlóképpen nehéz a megnyilatkozás és a másik irányában való kíváncsiság. Helyette **a kinyilatkoztatásnak, a panasznak, a támadásnak és a védekezésnek, a kitérésnek van kialakult gyakorlata.**

A nehézségek – elsősorban az alacsony részvételi hajlandóság – végigkísérték programjaink megvalósítását annak ellenére, hogy energiáink több mint felét a szakmák és a helyben élők megszólítása, a kapcsolatteremtés emésztette fel.

Kevesektől viszont tapasztaltunk folyamatos érdeklődést, figyelmet, részvételt, sőt csatlakozást, erőforrások, eredmények felajánlását is. Ezeket a passzív közegben nem lehet eléggé túlértékelni.

A társadalmasításról való gondolkodás során nem szabad szem elől téveszteni azt sem, hogy az nem azonos a kommunikációval, különösen nem azonos a siker híresztelésével. A társadalmasításnak a helyzetbehozást, a bekapcsolódás lehetőségét kell céloznia, és e közben a folyamatban résztvevő és leendő szereplők között a bizalmat építenie.

A lakótelepekről általában

Európában a II. Világháború után jelentkező nagyszámú lakásépítési igény hatékony és gyorsan realizálható megoldásokat tett szükségessé. A volumenek és a kapacitások kihasználása miatt e beruházások csak a városokban valósulhattak meg. A lakó-városrészek építését más hatások is generálták, így

- az iparosítás, amely ugyancsak a koncentráció, és ennek révén a városok növekedése irányába mutatott,
- a munkahelyek városokban való koncentrálódása, a vidékről a városokba költözés folyamatának felerősödése,
- a város kínálta infrastrukturális előnyök.

Európa nagy lakótelepei jellemzően az ötvenes évektől kezdődően épültek. A lakótelep építési bumm négy évtizeden át tartott, de van, ahol már korábban felismerték a lakótelepek káros urbanisztikai következményeit, és új utakat kezdtek keresni. A volt keleti blokk országaiban a lakásépítésnek ez a módja sokáig tartotta magát, így – noha lakótelepek nem csak itt épültek – kitermelődtek a keleti blokkra jellemző problémák azzal együtt, hogy felfedezhetők sajátosságok országonként, de még lakótelepenként is. **A lakótelepek urbanisztikai problémáinak kezeléséhez elengedhetetlen az általános és az egyedi összefüggések fel-, illetve megismerése.**

Magyarországon a lakótelepek többsége iparosított technológiával épült, ezek közül is a legtöbb úgynevezett nagypaneles szerkezettel. Vannak azonban az iparosított technológiákat megelőzően épült épületek is, melyeket hagyományos téglafal szerkezettel, vagy monolit vasbeton vázszerkezettel és téglakitöltő falazattal építettek meg. Ezek az épületek koruk és technológiájuk, illetve az ebből fakadó szintszámuk, léptékük miatt, valamint a lakáspiacon kialakult megítélésük, pozícióik miatt is sok tekintetben más hozzáállást igényelnek, mint a panelépületek. Ennek megemlítését csak azért tartjuk szükségesnek, mert a lakótelepekkel kapcsolatos szakmai – és főként a laikus – diskurzusokban szinte automatizmusnak tekinthető, hogy a szavakhoz a paneles lakótelepeket leíró jelentések társulnak. Ráadásul a beszélők gyakran az általuk ismert példákból indulnak ki, és ezeket az ismereteiket vetítik rá minden lakótelepre – várostól, városrészről, léptéktől, építési technológiától függetlenül.⁸

---

⁸ E kérdéskört azért is hangsúlyoznunk kell, mert Úránvárosban szép számmal állnak téglafalú, illetve pillérvázású épületek is.

A magyarországi lakótelepekre általában jellemző, hogy a városon belül önálló városrészi egységet alkotnak. Nagyvárosaink, de a megyeszékhelyek és a kisebb városok közül is jónéhány esetében a városrész léptékű lakótelepek alapvetően átalakították a városok képét és szerkezetét, lakosságuk jelentős részét koncentrálván. Ezért ezeknek **a városoknak a jövőjét alapvetően befolyásolja lakótelepeik helyzete, s nem tehetik meg, hogy ne nézzenek szembe lakótelepeik problémáival.** Márpedig a lakótelepek szinte mindenhol kitermeltek problémákat. Közülük a legismertebbek:

- A jellemzően csak a lakó-, és az ehhez elengedhetetlen intézményi (nevelés, oktatás, alapvető ellátás) funkciókon kívül mások – különösen munkahelyek – csak kis arányban találhatóak meg helyben. Ennek következtében a lakók nagy része a nap folyamán nem tartózkodik a városrészben. Az úgynevezett alvóvárosok fejlődésének így nincsenek motorizáló elemei.
- Az előzőből következik, hogy a szűkebb lakóhely kis szerepet tölt be az ott élők identitásában, identitás és lakóhely szétválnak. A városrész és lakói közötti kötődés általában gyenge, sokszor kifejezetten ellentmondásos.
- Az intézményi és szolgáltatási ellátottság hiánya jelentős közlekedési kihívásokat generál. A városrész életében és értékében a közlekedési infrastruktúra fejlesztése kulcskérdéssé, teherré válik.
- A lakótelepek építésének idejéhez képest a parkolóigény drámaian megnőtt, és ennek az igénynek a kielégítéséhez nincsenek források, illetve tisztázatlanok az elvek, és a szerepvállalások is. (Vagyis mennyi parkolót kellene építsen? A város, az állam, vagy a lakótelep lakói, az autó tulajdonosok, vagy csak az új tulajdonosok ... ?)
- Az egyidejű építés azzal jár, hogy nagy léptékben, egyszerre jelentkeznek az avulás problémái is.
- A lakótelepek energetikai problémái az energiaárak robbanásával előtérbe kerültek, és alapvetően hozzájárulnak a lakótelepek leértékelődéséhez.
- A lakótelepek presztízse az elmúlt évtizedekben az energetikai kérdéseken túli, más szempontok miatt is nagyot csökkent.
- Az új korában vonzó egységességet kikezdi a kisebb egységekben és összehangolatlanul elvégzett felújítások, valamint a lakók individuális igényei. A monotonitással, uniformizált megoldásokkal, azonossággal szemben megjelenő törekvések az összképet nem képesek megújítani, de képesek megbontani, és ez a városrészt leértékeli. A lakótelepek esetében a történelmi városrészekben természetes szerves átalakulási folyamatok működésképtelennek bizonyultak. Az építési hatóságokat, a városmenedzselést a kihívások felkészületlenül találták, az országos jogszabályi környezet pedig magára hagyta.

A fentiekhez képest lényegesen **kevesebb szó esik a lakótelepeken jól érzékelhető társadalmi problémákról. Pedig ezek a problémák legalább annyira meghatározó tényezői a lakótelepek jelen és jövőbeli helyzetének, mint a fizikai természetűek.** E társadalmi problémák közül mindenképpen meg kell említeni kettőt:

- A lakótelepi épületekre jellemző szomszédsági, együttélési viszonyok eleve magukban hordozták a feszültségeket. Ilyen feszültségek kezdettől fogva voltak, azonban ezek jelentősen felerősödtek a 80-as, 90-es évektől fogva – a keleti blokk országaiban elsősorban a rendszerváltás, illetve ennek révén a szociális helyzet, a munkalehetőségek megváltozása, a társadalom egészét

érintő polarizálódási és individualizációs folyamatok következtében. A lakótelepi közösségeken belül lényegesen nagyobb különbségek alakultak ki, korábbi vélt vagy valós azonosságtudatok bomlottak fel, a társadalmi feszültségek megjelentek a lakóterületek szereplői között. A közösségek ettől jelentősen meggyengültek, és ez részben a fizikai környezeten is megjelent, illetve a közösségek hiányában a fizikai környezet állapota sérülékennyé vált, megújítása bizonytalanná.

- A lakótelepeken élők között egyre többen vannak, akik napról napra élnek, és számukra a környezetük fenntartása gondot okoz, annak felújítása, korszerűsítése pedig szinte elérhetetlen. Ezzel párhuzamosan a társadalmi polarizálódás a városi térben is leképeződik: egyes városrészek fel-, míg mások leértékelődnek. Ebben a lakótelepek – ha jelenleg még csak kis mértékben is, de – lefelé mozdultak el. Az ilyen folyamatok általában öngerjesztők, a lakótelepek cserélődő lakosságában is részben megfigyelhető ez a folyamat, bár ennek érdekes módon gátat szab a lakótelepi lakások többségének ma még magas rezsiköltsége.

A várossal foglalkozó szakirodalmak a fenti kérdéseket előszeretettel sorolják két csoportba. Egyiket hardvernek, vagy kemény városnak nevezik, mely lényegében az épített környezetet, az infrastruktúrát, a fizikai kereteket jelenti, míg szoftvernek, vagy puha városnak nevezik az emberi, társadalmi, vagy ember alkotta normarendszerekhez köthető tényezőket, potenciálokat, készségeket. A szakmák közötti további munkákban ezeknek a fogalmaknak a használata elkerülhetetlen, de jelenleg ezen a helyen elkerülhető.

Ami viszont nem kerülhető el, hogy láttassuk: **Magyarországon a rendszerváltás után a lakótelepek magukra maradtak a problémáikkal.** A korábban az állam által létrehozott és fenntartott városrészek épített elemei, épületei ma a lakások tulajdonosainak hozzáértésére és teherviselő képességére vannak bízva. Csakhogy a lakótelepek nem ilyen konstrukcióra születtek, és ennek a drámai változásnak a következményei kezeletlenek, a megoldásra irányuló törekvések nem láthatók.

Rehabilitációs törekvésnek lényegében a panelprogramok (állami és önkormányzati támogatásokkal) tekinthetők. Ezek azonban csak fizikai, energetikai megújításra irányultak, s ennek okán csak részleges eredményekre vezethetnek. A jóval bonyolultabb társadalmi megújítások terén csupán apró beavatkozásokra, többnyire helyi és alulról jövő kezdeményezésekre vannak példák. Ilyenek a lakókörnyezet megújítására irányuló, a lakókat a tervezés és a megvalósítás folyamatába bevonó projektek, amelyek eredményeképpen valósult már meg Magyarországon is egy-egy játszótér, park, utcarészlet. Ezek a kicsi, elszigetelt projektek nagyon fontosak, és mutatják a probléma összetettségét, valamint azt is, hogy **átfogó társadalmi megújító elemek nélkül a lakótelepek megújításában nem lehet komoly eredményekre számítani.**

A beavatkozásokat – ha ugyan volna ilyen kormányzati, és/vagy önkormányzati szándék – az is akadályozza, hogy **a lakótelepek problémái feltáratlanok.** Bár készült a témában néhány szociológiai, társadalomföldrajzi tanulmány, **a városok nem fordítanak átfogó elemzések, stratégiák, akciótervek készítésére, vagy csak egyszerűen letudják, illetve azokat nem hasznosítják.** Ez annak tükrében is elgondolkodtató, hogy a rendszerváltás előtti időszakban a rendezési tervek

készítésekor még készültek szociológiai vizsgálatok, ma viszont ezek a dokumentumok már nem támaszkodhatnak aktuális vizsgálatokra, mert ilyenek nem készülnek. Nyugodt szívvel kijelenthető, hogy **a meghaladott, lecserélt előző társadalmi rendszerben a város, a városrészek, a városban zajló folyamatok befolyásolása – annak minden hibájával együtt is – magasabb szinten volt kezelve.** Az állam az általa létrehozott megoldásból kivonult – nem szándékosan, de épp akkor – amikor az problémává vált, magukra hagyva az önkormányzatokat, akik pedig nem rendelkeznek megoldáskészlettel, és még nem is tudatosult bennük a probléma igazi mibenléte.

A probléma bonyolultsága, a lehetséges megoldások polgári jogi nehézségei (a társasházak közismert problémái), költségigénye valamint a szociális lakásépítési és lakásfelújítási rendszer hiánya – különösen a bérlakás szektorban – azt eredményezi, hogy **a hazai önkormányzatok városfejlesztési szemléletében a lakónegyedek, lakótelepek kérdései valós jelentőségük alatt vannak kezelve.** Az önkormányzatok a városfejlesztési gyakorlatukban nehezen tudják kimutatni a lakókörnyezet szerepét, jelentőségét a város fejlődésében. Csakhogy a város fejlesztése sokak számára éppen azon keresztül mérhető, hogy a lakókörnyezetük milyen minőségű, az milyen irányban és mértékben változik, illetve ez hogyan jelenik meg az ingatlanjuk értékében. Sőt, vannak ennél még nehezebben mérhető szempontok is: **a város vitalitása, teljesítőképesége nagyban függhet a benne élők közérzetétől, a bizalmi és a társadalmi tőkétől.**

Nem szeretnénk túlértékelni természetesen a lakótelepek szerepét a városfejlesztésben, de fontosnak tartjuk láttatni, hogy **a városok fejlesztési koncepciójában a lakókörnyezetnek nagyobb jelentőséget kellene kapnia.** Ugyanakkor tisztában vagyunk vele, hogy szükséges volna egy működőképes nemzeti szintű lakás és bérlakás építési és felújítási támogatási rendszer kialakítása, különös tekintettel a szociális bérlakások építésére és felújítására. A rendszer kialakítása állami feladat, és az EU minden alapító országában működik. Hiánya az európai uniós támogatással elképzelt eddigi hazai szociális városrehabilitációs projektek nagy részét eleve kudarcra ítélte. Az EU városfejlesztési támogatásainak felhasználásával a korábbi szociális városrehabilitációs programok számára kialakított eljárásrend merev keretei és finanszírozási szabályai ugyanis teljesen összeegyeztethetetlenek a városrehabilitáció legnehezebb műfajának, a szociális városrehabilitációnak a természetével. Nem véletlen, hogy azokban a vezető EU országokban, ahol jól működik a lakótelepek szociális városrehabilitációja, a háttérben mindenhol egy jól működő nemzeti szintű szociális lakásépítési és felújítási támogatási rendszer áll. Ha az említett országokban valahol elő is fordul esetleg, hogy EU támogatásokból valósul meg egy-egy szociális városrehabilitációs projekt, azok összes volumene marginális az adott ország saját, hazai támogatási rendszerében megvalósuló projektek összes volumenéhez képest.

Mégis, **Uránváros kapcsán is beszélni kell arról, hogy Európában számos sikeres példa van a lakótelepek komplex szemléletű megújítására.** Akkor is, ha ezek a fent említettek szerint a hazaitól gyökeresen eltérő kontextusban valósultak meg. A lakótelepek megújításában élen jár Franciaország és Németország. Utóbbiban az egyesítés után azonnal nekiláttak a probléma kezelésének, felismerve, hogy a volt NDK nagy lakótelepei városi válsággócokká válhatnak. Ismerhető hollandiai példa is, amelynek esetében a szociális feszültségek kezelése volt a

legnagyobb kihívás – ha úgy tetszik a megoldáskeresés oka.⁹ Bécsben, a miénktől szintén gyökeresen különböző közegben, a városfejlesztés előkészítésében kiemelt szerepet játszik a helyben élők bevonása a koncepció megalkotásában¹⁰. A külföldi példák rávilágítanak, hogy minden város olyan teljesen egyedi komplex rendszer, amely a helyi problémák felderítését, és folyamatos, a megfelelő eszközökkel való kezelését teszi szükségessé, komplex szemlélettel. Ahány eset, annyiféle konkrét megoldás. A példákból az is látszik, hogy a megoldások kivitelezéséhez szükséges jogi és finanszírozási (támogatási) eszközök biztosítása messze meghaladja az egyes helyi önkormányzatok lehetőségeit és kompetenciáját, az állam aktív és érdemi szerepvállalására szükség van.

Noha a fentiek szerint az államnak is szerepet kellene vállalnia a lakótelepek problémáinak megoldásában, a jelenlegi helyzet szerint az önkormányzatok vannak lépéskényszerben, rájuk szakad a lakótelepek avulásának problémája. Ezért nekik kell kezdeményezőként fellépniük, megtenniük az első lépéseket, amelyek majd fokozatosan kikényszerítik a rendszer felépítését. A kezdeti lépések megtervezéséhez érdemes rögzítenünk néhány evidenciát:

- A lakótelepek eredményes megújítása csak abban az esetben képzelhető el, ha a **fizikai megújítás a társadalmi megújulást támogató elemekkel együtt** valósul meg.
- **Az önkormányzatoknak ebben meghatározó és kezdeményező szerepet kell vállalniuk.**
- **A beavatkozás halaszthatatlan,** mert
  - o a **szociális feszültségek** erősödnek, és az egyre nehezebbé teszi a beavatkozást.
  - o a **fizikai leromlás** előrehaladtával is egyre nagyobb problémával kerülünk szembe.
  - o a **közterületek a városok tulajdonában és kezelésében vannak,** tehát meghatározó szerepük kell legyen a városrészek állapotának befolyásolásában.
  - o a lakónegyedek állapota **visszahat a város teljesítőképeségére.**
  - o a **meglévő értékek a késlekedéssel felszívódhatnak.**

Lakótelepek rehabilitációja vagy revitalizációja?

A lakótelepekkel kapcsolatban a rehabilitáció kifejezést szokást használni, az általunk ismert cikkek, tanulmányok is többnyire ezt a kifejezést használják. E mellett az épületekkel kapcsolatban – ha úgy tetszik, az épületek szintjén – a felújítás kifejezetés az általánosan elterjedt. A rehabilitáció a valaha megvolt, ám időközben elvesztett képességek, fizikai állapot visszaszerzését, visszaállítását jelenti, és a felújítás is többé-kevésbé azonos jelentéssel bír. Véleményünk szerint azonban nem erről kellene szó legyen. A valaha volt állapot visszaállítása ugyanis a mai követelményeknek nem tudna eleget tenni. **A lakótelepekkel szemben támasztott követelmények ma részben mások, mint az építésükkor voltak.** Ezen kívül a

⁹ Egy cikk a német és holland lakótelep revitalizációról: hg.hu: A legvidámabb panel - <http://hg.hu/cikk/epiteszet/14130-a-legvidamabb-panel>

¹⁰ Elhangzott Bencze Zoltántól, a FALIÓRA című televíziós beszélgetés Uránvárossal foglalkozó 2. részében.

rehabilitáció azt sugallja, hogy a megoldás pusztán a fizikai jellemzők feljavításában keresendő. Ezzel szemben – mint azt már fentebb kifejtettük – **a lakótelepek jövője szempontjából legalább annyira fontos a benne élő közösségek fejlesztése, felkarolása, mint a fizikai környezeté.** Ezért véleményünk szerint **a revitalizáció kifejezés használata helyénvalóbb, jobban kifejezi a szükséges beavatkozás célrendszerét.** A revitalizáció ugyanis **új életre keltést, az elavult városrész átépítését, át- illetve újraszervezését** jelenti. Az idegen szavakat a közérthetőség érdekében kerülni igyekszünk, és **a revitalizáció szinonimájaként többnyire a megújítás kifejezést használjuk, mely ugyancsak azt sugallja, hogy a lakótelep újra életre kel, nem csak külsőben, de erőforrásaiban is.**

Uránvárosra fókuszálva

Természetesen megkerülhetetlen a kérdés, hogy miért éppen Uránvárost szemeltük ki a lakótelepek megújításának kérdését előtérbe helyező törekvéseinknek. A kérdésre számos válasz van.

Az első helyen említendő válasz az, hogy **a Pécsi Városfejlesztés Nzrt. megbízása által nyílt mód arra, hogy a témával behatóbban foglalkozhassunk, és e megbízás Uránvárosra szól.** Mindez egybe esik véleményünkkel, miszerint **Uránváros kiemelten alkalmas arra, hogy a problémát exponáljuk, és egy esetleges későbbi beavatkozás esetén eredményekre lehessen számítani.** Hozzá kell tenni, hogy **az EKF keretében megújított közterek közül az uránvárosi az egyik legsikeresebb.** Sikerét a rajta megjelent élet, a rongálásokat követően, illetve arra válaszként az aggódo megnyilatkozások, sőt összefogások, vagy akár az új terek közösségi rendben tartása is mutatja.

A második válasz: **Uránváros különleges helyet foglal el a lakótelepek között.** Míg a modernkori lakótelepek említése általában leértékelő, addig Uránváros említése általában pozitív reakciókat vált ki azokban, akik valamilyen módon kapcsolatba kerültek a városrészsel. Esetükben a kötődés természetes alaphelyzet. Ez mindenképpen indokolja, hogy Uránvárossal megkülönböztetett módon foglalkozunk.

Uránváros választása mellett számos további érv is szól:

- A városrészben nem csak paneles épületek találhatók, hanem téglá és pillérvázás épületek is.
- Itt találhatók az ország első panelépületei.
- Az itteni panelépületek az országos átlagnál magasabb építészeti színvonalat képviselnek.

- Uránváros városi alközpont szereppel bír, a városrész határain túli vonzáskörzettel. Több szomszédos városrész számára biztosít intézményi ellátást, és maga a városrész is a városiasság jegyeit az átlag lakótelepeknél magasabb szinten viseli magán.
- Ennél fogva Uránváros állapota, fejlesztése kisugárzó, azaz a szomszédos városrészek állapotát is befolyásolja.
- Urbanisztikai és építészeti értékei városi jelentőségűek, és általuk is kitűnik a lakótelepek közül.
- Léptéke optimális, amennyiben állapotának változásai a városban már érzékelhetők, de elég kicsi ahhoz, hogy a beavatkozások eredményességében bízni lehessen.
- A városrész városon belüli pozíciója figyelemre méltó – a belvárossal jók a közlekedési kapcsolatai, a vasút északi oldalán fekszik.
- Az EKF beruházással érintett terület valamelyest felértékelődött, ennek hatásaként a fejlesztések iránti bizalomra lehet építeni. Ugyanakkor épp e beruházások hatásaként a környezet leromlása szembetűnőbbé vált, ezen keresztül pedig a beavatkozások szükségessége nyilvánvalóbbá.
- A városrész kora – a lakótömböktől függően – közelíti a 40-60 évet. Az avulás előrehaladott, a városrész értékei a koordinálatlan felújítások által veszélyeztetettek. A veszteni való jelentős, a tervezett, koncepcionált beavatkozás nem halasztható.

Megállapítások

A városrészeiről való együttgondolkodás, a téma exponálása, a szakmai tudáshálózat és a szereplők közötti hálózat kiépítésének első lépései mellett munkánk kézzel foghatóbb eredménye természetesen a megállapításokban és a javaslatokban testesül meg. Ezek rögzítése és csoportosítása során **arra törekszünk, hogy a munkánk célrendszeréhez kapcsolódókat jelenítsük meg, vagyis azokat, amelyekről a helyzet előremozdítását, a tennivalók és a helyes irányok megjelenését reméljük.**

Így nem kívánjuk itt a városrész értékeit számba venni, vagy más munkákból kigyűjteni és rendszerezni, hiszen azok a mellékletekben, illetve az irodalomjegyzékben felsorolt szövegekből kiolvashatók. Ezek feldolgozását részének tekintjük annak a munkának, amelyet véleményünk szerint a közeljövőben el kell végezni Uránváros értékeinek megmentése és a városrész megújítása érdekében.

A megállapításokban ugyanakkor **megkíséreljük az általunk és a mások által megfogalmazottakat részben egybegyűrni, vagy éppen ezek ellentétét is láttatni.** Ehhez „A projekt felépítése és módszere” fejezetben már említett forrásokra, illetve csatornákra támaszkodunk.

Megállapításaink:

1. **Uránváros különleges helyet foglal el a lakótelepek között.** Míg a modernkori lakótelepek megítélése általában negatív, addig Uránvárossal kapcsolatban **sok a pozitívan elfogult vélemény.** Akik a múltban a városrészszel személyes kapcsolatba kerültek, többnyire kötődnek hozzá.
2. Ma ez a helyzet változóban van. És bár az Uránvárosban élők többsége ma is szeret itt élni, sokan már átmeneti lakóhelynek tekintik a városrészt, ahonnan továbbköltöznének. **A városrész vonzó- és megtartó ereje csökkenőben, a városrészi identitás gyengülőben van.**
3. A városrész **eredeti lakossága jelentős részben kicserélődött.** A mai lakói között – a sztereotípiával ellentétben – csak kis számban vannak már volt bányászok.
4. A városrész **lakossága az utóbbi 40 évben megfeleződött, úgyszintén az egy lakásban élők száma is.** A városrész kor szerinti lakossági összetétele **előregedést mutat,** a fiatalok aránya drasztikusan csökkent.
5. A városrész lélekszámának megfogyatkozása a gazdasági, szolgáltatási, kulturális potenciált is visszavetette.
6. A lakásonkénti lecsökkent lakószám és az életszínvonal összefüggései feltáratlanok.
7. Uránvárost **elérte a fizikai, műszaki avulás,** a városrész – egy-egy megújító beavatkozástól eltekintve – **lassú szlömösödésnek indult.** Különösen szembetűnő ez a közterületi rendszerében.
8. Jelentős felújítások a városrészben megépítése óta alig voltak. Új építések csak elvétve, környezeti, köztéri felújítások, megújítások az EKF programot megelőzően lényegében nem történtek.
9. A szimbolikus épületek többségének állaga romlik, **az értékek pusztulnak. E folyamat önmagát gerjeszti.**
10. Jó színvonalú átépítésekre, illetve új építésekre csak elvétve vannak példák (pl. Laterum Szálló, Horvát Iskolaközpont, bútorbolt a Szupermarket mellett), de előfordulnak ilyenek is. **A középületek átépítései, átalakításai, bővítései azonban többnyire leértékelőek** (pl. Mecsek Áruház, Posta, Építők úti Iskola), **szintúgy egy-egy új épület építése** (pl. Páfrány utcai szerviz, vagy az Ybl és Bihari utcák sarkán).
11. A lakóépületek felújításai jellemzően nem teljeskörűek, **a legtöbb felújítás a paneles épületek hőszigetelésére szorítkozott,** és még ezek az energetikai felújítások is csak egy-egy esetben valósultak meg komplex szemlélettel.

12. A fizikai **környezet és a helyi közösség szlömösödése** együtt járnak, **egymással kölcsönhatásban álló folyamatok.**
13. **A beavatkozás időszerű.** A beavatkozás **csak komplex szemlélettel, és megalapozott koncepció alapján vezethet eredményre. A késlekedés rontja a megújítás esélyeit,** és egyre nagyobb áldozatokat tesz szükségessé.
14. **A városrész értékei nem közismertek.** Leltár nincs, ezeket felmutató ismeretterjesztő anyagok csak kis számban léteznek, és hozzáférhetőségük korlátozott, nyelvezetük többnyire nehézkes, az ismeretek elterjesztését nem képesek biztosítani.
15. Ugyanakkor a városrész értékeit, történetét feldolgozó **számos könyv, cikk, tanulmány, szakdolgozat áll rendelkezésre,** melyek jó alapot szolgáltatnak az ismeretterjesztő anyagok elkészítéséhez.
16. A városlakók és az önkormányzat egyaránt sodródnak – **a folyamat nem irányított.** Itt is áll, ami a hazai helyzetre általánosan jellemző: a szereplők közötti kölcsönös bizalom és a tervek hiányoznak.
17. Az elmozdulásban kezdeményező szerepet vállalhat (1) a közösség, (2) az urbanista és építész szakmák, (3) a társadalomkutató szakmaterületek, (4) az önkormányzat.
A közösség erre jelenleg érdemben nem képes. Az urbanista és építész szakmák kompetenciái, lehetőségei, forrásai ehhez nem biztosítanak megfelelő háttérrel. A társadalomkutatók ugyancsak korlátozott erőforrásokkal, eszközrendszerrel rendelkeznek érdemi változások elindításához, ráadásul a kutatási és a tervezési fázisok között nehézkes az átjárás. A városháza pedig jelenleg nincs felkészülve ilyen feladatok megoldására.
A folyamatok beindításában, irányításában és fenntartásában a kezdeményező szerep a fentiek ellenére a városházáé lehet csak. Egyedül ő rendelkezik a kellő kompetenciákkal, kommunikációs eszközökkel, elegendő potenciállal. A többi szereplőt az általa kezdeményezett együttműködési modellbe kell bekapcsolnia.
Mindazonáltal minden szereplőnek felelőssége van abban, hogy a feladatra alkalmas közeg, együttműködési platform felépüljön.
18. Az ismeretterjesztés, az érdekeltségi és ösztönzési rendszerek helyett **jelenleg a kényszerítés** (előírás, tiltás, büntetés) eszköze jelenti a szabályozást.
19. **Uránváros építészeti, városépítészeti egységessége olyan érték,** amelynek erősítése a városrész **ingatlanjainak árára pozitívan,** felszámolódája viszont akár negatívan **is hathat.**

20. **Az egyéni érdekek jelenleg elsőbbséget élveznek a közösségi érdekekkel, értékekkel szemben.** Ez jelenleg az egységesség lebontásának irányában hat.
21. A közösségeket **elszigetelődés és közöny** jellemzi, a közösségek általánosságban véve leépülőben vannak. Elvértve akadnak azonban jó példák is, amiket szükséges volna megismerni és megismertetni, hogy az általános tendenciákra visszahathassanak.
22. A közösségek alakulásának folyamatban feltáratlan **a közösségi terek, intézmények létének vagy éppen hiányának szerepe** és a közösségi terekben rejlő lehetőségek. A városrészi szociológia vizsgálat közel 20 éve készült utoljára, komplexebb vizsgálat pedig még a nyolcvanas években. Így ma lényegében **nincs pontos képünk arról, hogy milyen problémákkal állunk szemben.**
23. A városrész különlegesen **gazdag építészeti és (köztéri) képzőművészeti értékekben.** Ezek az értékek védelmet nem élveznek (az Olympia és egy panelépület típus kivételével). **Megvédésük, megóvásuk érdekében mihamarabb cselekedni kell, ellenkező esetben ezek az értékek megsemmisülhetnek.**
24. A város nem rendelkezik jelenleg koncepcióval a városrész jövőjével kapcsolatban.
25. A készülő **városfejlesztési koncepcióba integrálni kell a városrészi elemeket, összefüggéseket.** A városok állapota, fejlődése terén a közeljövőben a lakónegyedek nagyobb szerepet fognak játszani. A jó városfejlesztési koncepció szemléletébe ennek a szempontrendszernek be kell(ene) épülnie.
26. Uránvárost **különleges adottságai még ma is alkalmassá tennék arra, hogy mintavárosrész, és országos lakótelep-revitalizációs mintaprojekt lehessen.** A városrész kiépítése az eredeti tervek alapján lényegében megvalósult, így jelentősebb szabadon felhasználható fejlesztési területtel nem rendelkezik. Uránváros azonban – éppen a magas építészeti értéket képviselő épületállománya miatt - még mindig nagy potenciállal rendelkezik egy sikeres megújításhoz. **Ez a potenciál azonban felélhető.**
27. A városrész **identitásának alakítása**, a márkázás (branding) nagyban **hozzájárulhat a városrész és ingatlanjai felértékeléséhez.** (Például a „zöld lakótelep”.)
28. Fejlesztési források hiányában **a társadalom fejlesztése lehet a beavatkozás leghatékonyabb módja**, illetve bármilyen fizikai fejlesztés csak ezzel együtt járhat tartós, kisugárzó eredménnyel.

29. Az épületek felújítása erősen támogatásfüggő. Az elkövetkező időszakban a felújítások forrásai megváltoznak. **A tulajdonosok szemléletváltására lesz szükség, és más források bevonására. A szemléletváltás ösztönzésében az önkormányzatnak szerepet kell vállalnia.**
30. Az országos jogi és támogatási környezet hiánya nem lehet ok arra, hogy a beavatkozást halogassuk, és az országos rendszer felállítására várjunk. **Úránváros esetleges leértékelődése, értékeinek elvesztése ugyanis a város vesztesége lehet elsősorban. Ezért a kezdeményező szerepről egyetlen város – jelen esetben Pécs – sem mondhat le.**
31. **Az épületek élettartamát illetően ellentmondó vélemények jelentek meg.** A téglalapítású épületek tartószerkezeti tartalékait illetően nem merülnek fel kérdések, azok bizonyosan hosszú ideig nem vetnek még fel problémákat. A paneles épületekkel kapcsolatban nincs igazán világos álláspont, de olyan hibákról sincs információ, mely komoly aggodalomra adna okot. Amennyiben a hibák kizárhatók, úgy a panelépületek tartószerkezetével is hosszú ideig tervezni lehet. **Erdemes volna szerkezeti vizsgálatokat végeztetni.**
32. A szakmaiság általában alacsony szinten van jelen úgy a felújításokban, mint a városrész arculatát befolyásoló építészeti beavatkozásokban. A városrész építészeti minőségét nem csak a laikus törekvések, de a szakszerűtlen szakmai közreműködések is veszélyeztetik. **Csak kellően felkészült tervezők és kivitelezők keze nyomán újulhat meg Úránváros úgy, hogy értéke ne szenvedjen el veszteségeket.**
33. **A lakásszövetkezetek menedzselési gyakorlatában számos értékes elem van. Megismertetésük jótékonyan hathatna a társasházak üzemeltetésére.**
34. Az energetikai korszerűsítések csak azokban az esetekben igazolták az előzetes számításokat, amelyeknél nem csupán a hőszigetelésre szorítkozott a korszerűsítés, hanem kiterjedt a nyílászárókra és a fűtési rendszerre is. **Az energetikai korszerűsítések terén is fontos a beruházási költség mellett a komplexitás és a szakszerűség érvényre juttatása.**
35. Az energetikai korszerűsítéseket követően az igazságosabb teherviselés érdekében szükséges a lakások energiaköltségeinek kiszámításában korrekciós tényezőket bevezetni annak függvényében, hogy az adott lakást a szomszédos lakás milyen mértékben fűti, illetve védi a lehűléstől.
36. **A lakásokban jelentős korszerűsítési tartalékok vannak, azok kiaknázásával a lakások és a városrész is felértékelődhet.**
37. **A parkolókapacitást növelni kell, de csak a tényleges szükségletek mértékéig. A valós igények jól láthatóan messze elmaradnak a jogszabályi előírásoktól, azonban mértékét illetően a vélemények megoszlanak. Pontosabb képet kaphatnánk a kapacitás részletes**

vizsgálatával, valamint a gépkocsi után fizetett helyi adózás adatbázisából, amiből megállapítható volna a városrészben bejelentett autók száma. A tényleges szükségletek a meglévő burkolt felületek átépítésével, forgalomtechnikai eszközökkel minimális zöldfelületi áldozat mellett is valószínűleg kielégíthetők.

38. Ellentmondóak a vélemények azzal kapcsolatban, hogy a hiányzó parkolókapacitás kiépítésére mélygarázsokat érdemes-e létesíteni. A mi véleményünk szerint a tényleges igények sokkal olcsóbb, egyszerűbb, kisebb léptékű beavatkozásokkal is kielégíthetők, és nem volna kereslet a mélygarázsok iránt.
39. Ugyancsak **ellentmondóak a vélemények az úgynevezett kisgarázsok, garázssorok megítélésében.** Míg egyes megfigyelések szerint ezek kihasználatlanok (illetve nem autótárolásra használják őket), addig mások megfigyelései szerint ezekben autók állnak. Ez a kérdés parkoló igény megítélésére is visszahat.
40. A közösségi és kerékpáros **közlekedés szempontjából a városrész egyaránt jó, fejleszhető adottságokkal rendelkezik.** Ennek ellenére a kerékpáros közlekedés infrastruktúrája kiépítetlen, **a lehetőségek kihasználatlanok.** A kerékpáros közlekedés kiépítésével kapcsolatban megoszlanak a vélemények arról, hogy elválasztott, vagy vegyes rendszerek vezetnének-e eredményre.
- 41. A közösségi és kerékpáros közlekedés fejlesztése segíthet megőrizni a városrész zöld jellegét, és szintén felértékelő beavatkozás lehet.**
42. A városrész egyik legnagyobb értéke zöldfelülete. A beavatkozások során **törekedni kell arra, hogy a zöldfelületek mértéke ne, vagy csak a feltétlenül szükséges mértékben csökkenjen.**
43. **Az EKF keretében megújult központ sikere jól mutatja a köztéri rendszer, mint közeg fontosságát** – mind a közérzetet illetően, mind a környezetében lévő lakások piacképessége terén. Ezek a lakások ugyanis egyes meglátások szerint forgalomképesebbek lettek a köztér megújítását követően.
44. A házak között **valaha nemzetközi szinten is különlegesnek számító játszótéri-köztéri rendszer elszlömösödött.** Az idők során funkciójuk elbizonytalanodott, e terek használata definiálatlan. És bár e rendszer akár városrészi imázsselem is lehetne, a gyerekszám lecsökkenésével ennek a játszótéri hálózatnak a teljes megújítása túlzott kapacitást jelentene.
45. A lakóközösségek viszonya a házak közötti terekhez megváltozott, jelenleg kialakulatlan. **A valaha volt játszótérek a közterületi rendszerben részben újra kell definiálni.** Csak egy részüket érdemes játszótérként megújítani, a többinek más zöldterületi funkciót, profilt kell keresni.

46. Ezeknek a tereknek a fenntartása a város teljesítőképességét súrolja, megújításuk pedig erejét meghaladja.
47. A nyilvános közösségi, intézményi közösségi terek részben leépülőben vannak, mint ahogyan a közösségi élet is. A kölcsönhatásukról, ezek összefüggéséről csak részleges információk vannak. Mindemellett egyes intézmények tereiben koncentráltan élénk civil közösségi élet zajlik, ezen intézmények nagy erőfeszítéseinek köszönhetően.
48. Ugyanakkor **a közösségi terek megszűnése, az intézményi funkciók elköltözése** (pl. Harmadik Színház elköltöztetésének felvetése) **jelentősen csökkentené a helyben élők kulturális hozzáférési lehetőségeit** annak ellenére, hogy ezek kihasználtságáról nem beszélhetünk.
49. Minden téma további alapos elemzést kíván.
50. **Számos olyan szereplő tűnt fel a programok keretében, vagy tudását felajánlva, akikben nagyon sok – a tisztánlátáshoz szükséges – tudás, ismeret van.** Ezek a tudások azonban **nem alkotnak egységes rendszert**, és az információk rendezése, átadása bonyolult, nehézkes.
51. A programoknak is köszönhetően **körvonalazódott egy olyan tudáshálózat**, melyre a továbblépést építeni lehetne.

Javaslatok

Megállapításainkra alapozva az alábbiakban közöljük javaslatainkat. **A javaslatok egy része általános jellegű, és az elmozdulásra, a rendszerelvű cselekvés megtervezéséhez, akcióterv készítéséhez szolgál támpontokkal, irányokra mutat rá. A javaslataink másik része önálló elemként értelmezhető, de a rendszerelvű gondolkodásba is illeszthető ötleteket, modelleket jelenít meg.**

1. Vizsgálatok, tanulmányok készítése

A folyamatok befolyásolásához, a beavatkozás megtervezéséhez mindenképp először részletesebb vizsgálatokat kell végezni a területen, elsősorban is szociológiai, társadalomföldrajzi, urbanisztikai, építészeti, ingatlanforgalmi, közlekedési szakterületeken. A szakterületek munkáit összehangoltan és kölcsönhatásban kell végezni, lehetőséget teremtve az adat- és tapasztalatcserére, a konstruktív párbeszédre.

2. Városfejlesztési koncepció városrészi szintje

A városok közötti versenyben, az élhető és fenntartható város koncepcióban a város lakosságának nagy részét befogadó lakótelepeknek megfelelő súlyt kell kapniuk. A városfejlesztési koncepciók készítésének gyakorlatában a gazdasági szektorban közvetlenül nem kimutatható hatások miatt a lakónegyedek általában nem a súlyukon kezeltek, miközben a társadalom életkörülményeit alapvetően befolyásolják. A közeljövőben készítendő új városfejlesztési koncepcióba integrálni kell a lakónegyedek érdek- és szempontrendszerét. Ehhez az előző pontban leírt vizsgálatok városrészi mélységű elvégzésére van szükség, és ezeket a városfejlesztési koncepciók készítése előtt – részben attól függetlenül is – javasoljuk elkezdni.

3. Lakótelep revitalizációs (országos) mintaprojekt

A lakótelepek komplex revitalizációs, megújítási programjainak kidolgozásával országosan vagyunk elmaradva. Az időzített bombák azonban a városokban ketyegnek, így a városoknak elemi érdekük, hogy kezdeményezzék a problémák kezelését, és abban kulcsszerepet vállaljanak. Jelentős állami vagy európai forrásokra ugyanis jelenleg aligha számíthatnak, és a lakótelepek elöregedése kisebb szórásokkal minden városban egyszerre jelentkezik problémaként. Feltételezhető, hogy az a város szenved meg legkevésbé az avulás következményeit, amelyik kezdeményező szerepet vállal, és ennek jelentőségét országos szintre tudja emelni. Ugyanis a sikerrel kecsegtető mintákra, modellekre országos szinten is szükség lesz. Elképzelhető, hogy kellően jó stratégiával a modell értékű projektek mögé állami források is szerezhetők, mert ez nem csak a városnak, de az országnak is érdeke.

Uránváros különösen alkalmas arra, hogy sikerrel kecsegtető, modellértékű revitalizációs mintaprojekt lehessen. Erre predesztinálják alábbi adottságai:

- a) Nagysága elegendő, ugyanakkor kezelhető. A jelenségek már városrészi szintűek, de az erőforrásokat nem a mennyiségi tényezők emésztik fel.
- b) Magas városépítészeti és építészeti színvonala miatt nem kell megküzdeni a korlátokkal, szembenézni a modern építészet presztízsét kikezdő átlagos lakótelepi minőségekkel.
- c) A városrész még mindig rendelkezik identitással, a városrészben élők kötődése még mindig jelentős potenciál, amire építeni lehet.
- d) Az EKF keretében megújított köztér, illetve sikeressége láttatja a megújítás eredményét és értelmét, így mintegy állandó ösztönző elemként van jelen.
- e) A városrész intézményi ellátottsága a lakótelepek között kiemelkedő.
- f) Összességében Uránváros a lakótelepek mezőnyében kiemelkedő potenciálokkal rendelkezik egy sikeres megújításhoz.

4. Források felkutatása

A jelenlegi, és a már látható jövőbeni rendszerben nem állnak rendelkezésre olyan pályázati források, melyekre tervezhető volna egy komplex lakótelep revitalizációs program. Egyébként sem jellemző, hogy ilyen célokat, a város lakóinfrastruktúráját és annak környezetét az Unió finanszírozná. Úránváros esetében azonban – amennyiben a fentiek szerint egy országos mintaprojektként valósulna meg – talán országos forrásokat is lehetne igényelni. Az sem kizárt, hogy a revitalizáció szociális jellege, vagy a 'zöld' irányú, esetleg az energetikai téren városrészi léptékű lehetséges kimenetek biztosíthatnak külső forrásokat. E mellett természetesen szükséges a pályázati rendszerek állandó kutatása, de célszerű pénzügyi-városi, vagy akár pénzügyi-kormányzati együttműködési modellek vizsgálata is.

Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy az önkormányzat katalizátor szerepben segítheti a lakótelep belső forrásainak megjelenését.

És végül érdemes megvizsgálni, hogy az ország CO₂ kvótájával összefüggésben milyen források állnak rendelkezésre energetikai korszerűsítésre, s hogy ilyen jellegű források igénylésében a város mennyiben lehet hatékonyabb egy-egy társasháznál, s így miként járulhatna hozzá a források megszerzéséhez és hatékonyabb felhasználásához.

5. Professzionális, többcsatornás ismeretterjesztés

A kötődés erősítése és a városrész értékeinek megóvása érdekében egyaránt szükséges, hogy az értékek mibenléte nyilvánvaló és érthető legyen, valamint eljusson mindenkihez, aki kicsit is hajlandó ennek befogadására. Ehhez szakmailag megalapozott tartalmakat közérthető módon kell közvetíteni. A mai információs és kommunikációs eszközöket hatékonyan kell alkalmazni, és a hozzáférhetőség biztosítása mellett gondoskodni kell a sokféle célcsoport, illetve a különböző csatornákon kommunikálók egységes eléréséről¹¹. Nagyon fontos, hogy az építészeti és a kommunikációs szakmai színvonal egyaránt professzionális legyen, mert e nem megfelelő szakmai tartalmak károkat okozhatnak, míg az elhibázott kommunikációval le lehet építeni az érdeklődést.

---

¹¹ A csatornák, eszközök széles köre merülhet fel. Így például a nyomtatott kiadványok, könyvek, tematikus füzetek, internetes oldalak, videók (ugyancsak internetes portálokon is), tematikus séták és kiállítások (KISS ESZTER, 2011.), Úrán Guide (BENCZE ZOLTÁN, Ötletfal, 68. ötlet - <http://ekf.afal.hu/otletfal/ettekinto?temaID=68>).

6. Pozitív minták terjesztése

A városrészen belül vannak olyan pozitív, követendő minták, amelyek elismerése és felmutatása megerősítheti 'elkövetőiket', valamint hozzáférhetővé teheti mások számára azokat a tapasztalatokat, módszereket, amelyekből ők is profitálhatnak. A modelleknek ezzel az egyszerű felértékelésével a helyi potenciálok megsokszorozhatók.

Ilyen minták például a Bánki Donát úti iskola parkfenntartási munkája (rendszeresen megtisztítják, karbantartják a Szilárd Leó park új játszóterét), egyes szomszédsági viszonyokat erősítő kezdeményezések (házak előtti közös főzés, stb.), a környezet rendbentartására irányuló egyéni kezdeményezések, a Kőrösi Csoma Egyesület környezetmegújító és programszervező munkája, a lakásszövetkezetek üzemeltetési gyakorlata, annak egyes elemei.

7. Értékvédelem és normarendszer

A városrész kikezdett építészeti értékei jól mutatják azok veszélyeztetettségét. Annak érdekében, hogy ezeket az értékeket az egyéni érdekek ne számolják fel, láthatóvá tenni és védeni kell őket. A láthatóvá tételhez először is ezek számbavételére és dokumentálására, az értékek meghatározására és leírására van szükség. A védelemre a helyi védettség alá vétel jelenthet egyszerű, gyors megoldást. Természetesen ez is forrást igényel.

Átmenetileg más fajta védettség, a teljes városrészre kiterjesztett övezeti védettség is elképzelhető. Ez ugyan lényegesen olcsóbb és gyorsabb, valamint egyes épületek esetében célravezetőbb, azonban a másik módszer alkalmasabb az értékek terjesztésére, és a kreatív megoldások ösztönzésére. A védelemmel kapcsolatban fontos rögzíteni, hogy a védettség nem akkor jó, ha az aránytalanul akadályozza az épületekkel szemben támasztott korszerű követelmények kielégítését, az épületek belső igényből fakadó megújítását, hanem akkor, ha ezek kereteit úgy szabja meg, hogy ezzel garantálja a ma még nem körülírt építészeti értékek megőrzését, továbbélését.

Elsősorban tehát az értékek számbavétele és egy közérthető, az ismeretterjesztésre is részben alkalmas normarendszert kell kidolgozni.

8. Ösztönző elemek kidolgozása – köztérmegújítási program

A közterek megújítása csak apró lépésekben képzelhető el, a források szűkössége miatt. E mellett az energetikai felújítások, korszerűsítések állami finanszírozása elapadt, és a téglaházakkal a korábbi finanszírozási pályázatokon sem lehetett forrást szerezni. Ezeknek a házaknak a korszerűsítéséhez más finanszírozási konstrukciókra lesz szükség. A javaslat lényege: a közterek apránkénti megújítását kapcsolni a téglaházak összehangolt, és a városrész érdekeit szem előtt tartó megújításával. Vagyis ha az egy köztéri egységet határoló házak tulajdonosai vállalják a házak komplex, magas színvonalú, szakszerű, és az építészeti szempontokat is tiszteletben tartó, minőségi felújítást, úgy az önkormányzat vállalja a házak által határolt köztér megújítását. (Az ötlet, javaslat részletesen a mellékletek között és a FAL-on is olvasható: <http://ekf.afal.hu/otletfal/atekinto?temaID=65>)

Természetesen a szakszerűség, a színvonal biztosításához és megítéléséhez, így az önkormányzati köztérmegújítás feltételül szabásához megelőzően ki kell dolgozni az értékközpontú követelmény- és normarendszert¹². Az önkormányzat irányában a forrásigény viszonylag kicsi, ez a felszabadult energetikai felújítási keretektől biztosítható, és jól ütemezhető, darabolható. Az ösztönző rendszer nyomán létrejött épületfelújítások eredményei (a jobb és szebb eredmény) mintát teremtenek, így a befektetés hatásai az érintett házakon túlmutatóak lehetnek.

A lakástulajdonos többszörös áttételen keresztül válik érdekeltté a befektetésben:

- a) Lakása fenntartási költségei csökkennek. Minél szakszerűbb és komplexebb a korszerűsítés, a megtérülés annál inkább realizálódik.
- b) A háza esztétikus és egységes megjelenése lakását a piacon felértékeli.
- c) Az épületek minél nagyobb egységben rendezettek és esztétikusak, annál inkább vonzó a környék, és ez is jelentkezik a lakás forgalomképességében, árában. (Ezen keresztül a nagyobb közösség is konszenzusban, együttműködésben érdekelt. Ez egyben közösségfejlesztő hatás is.)
- d) A csatlakozó köztér megújítása, rendezettsége révén ez a hatás, a felértékelődés tovább nő.

---

¹² Ennek része az előző pontban javasolt normarendszer is, amely az értékek megóvását célozza. Ez az itt javasolt rendszer azonban annyiban komplexebb, hogy tartalmazza azokat az elemeket is, amelyek a felújítás, korszerűség követelményrendszerét rögzítik. Így például ki kell terjedjen azokra a szempontokra is, amik garantálják az energiaszükséglet hatékony csökkentését. Ugyanis ezen a téren sok a nem kellően komplex szemléletű, vagy egyszerűen csak szakszerűtlen felújítás, és ezek megtakarítás-eredményei messze elmaradnak a megtérülőtől.

9. **Közösségfejlesztési programok animálása, vizsgálati és tervezési folyamatok társadalmasítása**

A közösség fejlesztése nélkül a városrész eredményes megújítása aligha lehetséges. Mind a fizikai, mind a társadalmi megújítást egy azonos folyamatba kell integrálni, megtervezve és kihasználva azok kölcsönhatásait, egymás hatásait felerősítő viszonyát.

A közösségek kialakulása, fejlődése a jelen helyzetben erősen gátolt, ezért szükség van azok kialakulásának támogatására, fejlesztésükre. Ez speciális szakértelmet, időt és energiaráfordítást igényel, mégis viszonylag egyszerű és olcsó fejlesztési eszköz, ami ráadásul egy szintet elérve képessé válhat megsokszorozni önmagát.

A megújított köztereken a városrészhez való kötődést erősítő programok szervezésével¹³, animálásával, civil kezdeményezések felkarolásával, ösztönzésével kell és érdemes áthidalni a fejlesztések elindításáig terjedő időszakot, megalapozni a leendő fejlesztéseket. A későbbiek során maga a megújítási, fejlesztési folyamat, a vizsgálatok készítése és a tervezés is lehetőséget kínál a közösség bekapcsolására a folyamat társadalmasítása által.

Érdemes itt hangsúlyozni, hogy a közösségi programok támogatása nem azonos a szórakoztatással. A szokásos és egyszeri programok a pénzeket felemészti, de általában a pillanatnyi élményen kívül nem marad utánuk olyan hatás, amely a közösséget megerősítené, fejlesztené. Nagyon fontos, hogy olyan programok (is) szülessenek, amelyek a közösség növekedését és fejlődését szolgálják. Az EKF e tekintetben sok negatív és kevés pozitív tapasztalattal is szolgál.¹⁴

10. **Városrész marketing, márkázás, identitás építés**

A városrész számos olyan adottsággal rendelkezik, amelyek együttesükben egymást erősíthetik, és arculatot, profilt adhatnak a városrésznek – természetesen nem kizárólagos konstellációként, de felértékelő módon. Amennyiben a városrész olyan arculatra tenne szert, amely a léptékével összhangban van, az jelentős keresletet, és ennek következtében felértékelődést eredményezhetne.

Uránváros lakásállománya jellemzően kislakásokból áll. Ez önmagában valószínűsíti, hogy az itt élők kisebb arányban birtokolnak gépkocsit. A gépkocsik számának csökkenése ugyan a jelen állás szerint még nem tekinthető bizonyosnak, de a globális folyamatok alapján ez valószínűsíthető. Az autóról való lemondást, az autó nélküli életet támogathatja egy olyan lakónegyed, amelynek jó a tömegközlekedése, fejlett kerékpáros közlekedési infrastruktúrával, illetve jó adottságokkal

¹³ Kiss Eszter szakdolgozatában számos konkrét javaslatot is felvet, 2011. 60-64. o.

¹⁴ Az EKF évében Uránvárosban is valósult ilyen pozitív mintául szolgáló program, Placcc-fesztivál néven. Bővebben: http://pecs.placcc.hu/red_menu/events/lakaskalandtura.html

rendelkezik, zöldfelületei pedig vonzó, a lakókörnyezet kellemes, a köztéri rendszere megújított, rendezett. Egy ilyen konstelláció nem a hiányosságokat erősíti fel, hanem az előnyöket, és minden bizonnyal a fiatalítást is támogathatná, hiszen ezek az előnyök a fiatalok számára egyre vonzóbbak. Természetesen mindez nem jelenti azt, hogy a parkoló problémákat nem kell kezelni, de éppen ezen a téren is minimalizálhatja a szükséges ráfordításokat.

A zöld, kerékpárosok számára vonzó, közttereiben, zöldfelületeiben színvonalas városrész jól marketingelhető, vagy akár márkázható is, és ez a felértékelődés mellett a kötődést is erősítheti.

11. Kísérleti (kerékpár-gyalogos) közlekedési szisztémák

A városrész adottságai lehetővé teszik, hogy a kerékpáros közlekedést a megszokott merev rendszerektől eltérő, a közlekedők egymás iránti toleranciáját, együttműködését fejlesztő rendszerek kerüljenek kipróbálásra (például egyes helyeken a széles járdák megosztott hasznosításával, vagy a járdák kiszélesítésével). Ezek kialakítása és tesztelése viszonylag olcsón megvalósítható.

A rendszer kialakítása maga is társadalmasítható, ami segítheti a későbbi társadalmasítási törekvéseket, hiszen a kerékpárosok eleve könnyebben szólíthatók meg, és a cél kellően körvonalazható. A kísérletek eredménye pedig támogathatja a városi kerékpáros rendszer fejlesztését akár olyan eredményekkel is, ami olcsó, ugyanakkor együttműködő rendszerekhez vezethet. A kerékpáros közlekedési rendszer társadalmasított fejlesztése a városrész marketingjének is lökést adhat.

...

Köszönet

Ezúton is köszönetünket nyilvánítjuk ki mindazoknak, akik figyelmükkel, részvételükkel megtiszteltek bennünket és rendezvényeinket. Külön köszönjük azokat a hozzájárulásokat – hozzászólásokat, véleményeket, könyvajánlásokat, előadásokat, dolgozatokat, kérdőívezést és minden más támogatást – amelyek nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a fentieket megfogalmazzhassuk. Reméljük, hogy véleményüket, gondolataikat mindannyian viszontlátják benne, és azonosulni tudnak megfogalmazott állításainkkal, javaslatainkkal.

Köszönjük a Szivárvány Gyermekháznak, hogy rendezvényeinket befogadták.

Köszönetünket fejezzük ki azoknak a médiumoknak, amelyek segítettek a programokat, felhívásainkat az uránvárosiakhoz eljuttatni, és baszámoltak a történésekről. Külön is ki kell emeljünk a Pannon TV-t, aki partnernek bizonyult abban, hogy az Uránváros témában két – egy órát meghaladó terjedelmű – beszélgetős műsort készíthettünk. És itt köszönjük a Grappa Pizzának is, hogy a műsor készítéséhez helyet adott nekünk.

Bízunk abban, hogy az önkormányzat és a városrész – de akár a lakótelepek – problémái iránt érdeklődők számára e tanulmány segít kirajzolni a tennivalók körét, az elmozdulások lehetséges irányait.

Függelék

Szerzők és közreműködők

A tanulmány, beszámoló megírásában résztvettek:

Berkecz Balázs
Horváth András
Patartics Zorán

Urbanisztikai tanulmányokat írták:

Bőjte Tibor
Hübner Mátyás

Az uránvárosi programokat szervezték (Szivárvány Gyermekház):

Berkecz Balázs
Horváth András
Patartics Zorán

„Helyben” szociokulturális művészeti akció:

Üres Tér Egyesület, Malom Társulat, Retextil Alapítvány (8 fő), egy fő
kertépítő mérnök, Szivárvány Gyermekház.
Projektvezető: Kőrösi Márk

Előadók:

Cserép Attila
Getto Tamás
Horváth András
Hübner Mátyás
Patartics Zorán
Trócsányi András

Beszélgetők, előadók, felkért hozzászólók:

Barna Béla
Berkecz Balázs
Bencze Zoltán
Bőjte Tibor
Brányi Endre
Csaba Ders
Decsi István
Dévényi Sándor
Fejes István
Füzér Katalin
Győri Csaba
Horváth András
Horváth Zoltán
Horzsa Gábor
Kemmer Zoltán
Kotvász Márta
Lászlóné Bauer Nóra

Lovas Attila
Magay Miklós
Makra Zoltán
Molnár István
Motyovszki Ágnes
Nagy Emil
Nagy Varga Dávid
Novotny Iván
Palatinus Dóra
Patartics Zorán
Perényi László
Peták Péter
Pilkhoffer Mónika
Pörös Béla
Schrämpf Mária
Schreck István
Tistyán László
Tóth Béla
Trócsányi András
Varga Ágnes

Kérdőív készítése és elemzése:

Dányi Tibor Zoltán

Kutatási kapacitás felajánlás:

Trócsányi András és a PTE geográfus mesterszakos hallgatói

Szakedolgozatok, tanulmányok felajánlói:

Bartkó Tamás
Kiss Eszter

Könyvek felkutatás és beszerzése:

Rabb Dániel

Mellékletek listája

1. Hübner Máttyás: A semmiből lett városrész
2. Bőjte Tibor: Zöldfelületek, közterek – szakmai áttekintés
3. A megvalósított uránvárosi rendezvények programjai
4. A megvalósított uránvárosi rendezvények hírszerű beszámolói és képei
5. „Helyben” szociokulturális művészeti akció beszámolója
6. Patartics Zorán: Tett, tettelesség, tétlenség – avagy hogyan bánunk (el) Uránváros épített értékeivel? (A 2012.02.27-én elhangzott előadás kibővített, szerkesztett változata.)
7. Egy konkrét ötlet: Patartics Zorán - Újítsátok fel a házaikat, megújítom a játszótereket! Avagy: hogyan ösztönözhetné az önkormányzat az uránvárosi téglá társasházak korszerűsítését játszóter építéssel?

8. A Dányi Tibor Zoltán PhD hallgató által megvalósított uránvárosi kérdőívezés kiértékelése
9. A program megvalósításával kapcsolatos média- és internet megjelenések listája
10. Közösségi média aktivitás képei

Felhasznált irodalom

DÉNESI Ödön:

Pécs: Nyugati városrész.
Magyar Építőművészet 1959. VIII. évf. 3-4.

SZENDE László:

Pécs Nyugati városrész építészeti elrendezése.
Magyar Építőművészet 1959. VIII. évf. 3-4.

AZ ÉPÜLŐ PÉCS VÁROSRENDEZÉSI KÉRDÉSEI

Az 1960. november 16-17-én Pécsen megtartott ankét anyaga.
Szerkesztette: Dr. Erdélyi Ernő. Pécs Megyei Jogú Városi Tanács VB. kiadása, 1961

VÉLEMÉNYEK URÁNVÁROSRÓL

(Granasztói Pál 1960, Kolta János 1960, Pogány Frigyes 1974)

DÉNESI Ödön:

Pécs, Új-Mecsekalja (Uránváros) 1955-1975
Magyar Építőművészet 1975/6

ROMVÁRY Ferenc

Pécs szobrai
Pécs megyei város Műv. Oszt., 1982

PÉCSITERV

Lakásigények a pécsi lakosság körében – szociológiai vizsgálat, 1982-83

URÁNVÁROS JÖVŐJE - Tájékoztató

FACT Bt., Koller és Tsa Kft., 1994

ÉVEK, MŰVEK, ALKOTÓK (főszerk.: Schéry Gábor)

Ybl Miklós-díjasok és műveik 1953-1994
Építésügyi Tájékoztatási Központ, 1995

GETTO Tamás:

Uránváros...
ECHO 1998. március, 1. szám

MAGAY Miklós:

Uránváros helyzete és jövője
OTDK dolgozat, 2001

A MAGYAR TERVEZŐIRODÁK TÖRTÉNETE

Főszerkesztő: Schéri Gábor
Építésügyi Tájékoztatási Központ Kft., Budapest, 2001

A 2001-ES NÉPSZÁMLÁLÁS ADATAI

KSH, 2001

EGEDY Tamás:

A lakótelepek témakörben a szerző saját weboldalán (www.varosrehabilitacio.net)
közzétett társadalomföldrajzi írásai, publikációi:
<http://www.varosrehabilitacio.net/News-2.html>

BAJNAI László:

Városfejlesztés
Scolar, 2007

A KULTURÁLIS NEGYED MINT VÁROSFEJLESZTÉSI STRATÉGIA
/ The cultural quarter as an urban development strategy (szerk.: Berkecz Balázs)
Pécs 2010 Menedzsment Központ, 2007

Pécs Megyei Jogú Város HOSSZÚ- ÉS KÖZÉPTÁVÚ STRATÉGIÁJA.
2007

HALLING, A. – N. KOVÁCS T. – TIRRI, L.:

A legmodernebb lakótelep. Élettörténetek a pécsi Uránvárosból.
Kijárat Kiadó, 2008

BENCZE Zoltán:

A pécsi nagylakótelepek helyzetéről
ECHO 2008. december, 4. szám

HOGYAN VARÁZSOLJUNK ÚJJÁ EGY KÖZTERET?

Kézikönyv jól működő közösségi terek létrehozásához
ÖKO-TÁRS alapítvány, 2008

PILKHOFFER Mónika:

Bányászat és építészet Pécsen a 19-20. században
Pro Pannónia Kiadó és Pécsi Bányástörténeti Alapítvány, 2008

BARTKÓ Tamás:

Miért épp lakótelep? Élet a pécsi Uránvárosnak keresztelt lakónegyedben a javasolt
rehabilitáció előtt és után
Szakdolgozat. PTE Pollack Mihály Műszaki Kar Településmérnök Szak, 2009

KÉZIKÖNYV A RÉSZVÉTELI VÁROSMEGÚJÍTÁSRÓL
– GYAKORLATI ÚTMUTATÓ

Közösségfejlesztők Egyesülete Városmegújító Munkacsoport, 2010

HÜBNER Mátyás:

Pécs MJV egységes településrendezési terve, 2010

PÉCS LEXIKON (szerk.: Romváry Ferenc)

Pécsi Lexikon Kulturális NKft., 2010

HOGYAN KERÜLHETJÜK EL A TÖBBSZÖRI PANELFELÚJÍTÁST ÉS A MILLIÓS
KÁROKAT?

hg.hu – 2010.05.25. <http://hg.hu/cikk/burkolatragaszto/9549-hogyan-kerulhetjuk-el-a-tobbszori-panelfelujitast-es-a-millios-karokat>

ONGRÁDI Melinda:

Zöldíti-e házainkat az EU?

hg.hu – 2010.05.28. <http://hg.hu/cikk/epiteszet/9581-zolditi-e-hazainkat-az-eu>

ONGRÁDI Melinda:

Színekkel újul meg a Havanna

hg.hu – 2010.12.29. <http://hg.hu/cikk/epiteszet/11172-szinekkel-ujul-meg-a-havanna>

KISS Eszter:

Pécs-Uránváros. A városrész vizsgálata, értékelése, javaslatok a fejlesztésre.
Szakdolgozat. Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Kar Településépítészeti
Tanszék, 2011

ELEMZŐ ÉRTÉKELÉS a Pécs2010 Európa Kulturális Fővárosa program tapasztalatairól
Pécs MJ. Város Önkormányzata, 2011

BRANCZIK Márta – KELLER Márkus

Korszerű lakás – az óbudai kísérlet – 1960
Budapest Történeti Múzeum, 1956-os Intézet, Terc, Budapest, 2011

PAPP Géza:

Dénesi Ödön és az Uránváros
hg.hu – 2011.04.19. <http://hg.hu/cikk/epiteszet/11953-denesi-odon-es-az-uranvaros>

HOLLANDIÁBAN A PANELEK IS KORTÁRS SZOBROK

hg.hu – 2011.12.05. <http://hg.hu/blog/13506-hollandiaban-a-panelek-is-kortars-szobrok>

A LEGVIDÁMABB PANEL

hg.hu – 2012.03.23. <http://hg.hu/cikk/epiteszet/14130-a-legvidamabb-panel>

2012. május 7.